

Leszek Zugaj

HISTORIA ADMINISTRACJI W GMINIE KOWIESY

LUBLIN 2013

WSTĘP

Współczesna gmina Kowiesy funkcjonuje już 40 lat. Jednak początki samorządu gminnego sięgają połowy XIX wieku i reform z czasów zaboru rosyjskiego. To wtedy powołano gminę Kowiesy – odpowiednik współczesnej gminy Kowiesy.

Tamte gminy, formalnie samorządowe, podlegały kontroli ze strony urzędników carskich. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w 1918 roku, do już ustanowionego systemu samorządu gminnego, dodano rady gminne. W 1933 roku weszła w życie reforma samorządu gminnego jednolitego dla całej II Rzeczypospolitej (tak zwana ustawa scaleniowa).

W czasie I i II wojny światowej gminy wykonywały ściśle polecenia władz okupacyjnych.

Po II wojnie światowej stopniowo ograniczano samorząd, aż do jego zniesienia w 1950 roku. W czasach PRL przeprowadzono zupełnie nieudaną reformę podziału kraju na gromady (1954–1972).

Od 1973 roku zaczęto naprawiać błędy i ustanowiono większe gminy. Ówczesnie ustanowiony podział gminny w większości funkcjonuje do dziś, co stanowi dowód, że się sprawdził. Właśnie w 1973 roku powołano współczesną gminę Kowiesy.

Od 1990 roku gminy funkcjonują według nowych norm prawnych ustalonych w ustawie z 8 marca 1990 roku „o samorządzie gminnym”.

Praca niniejsza ma na celu przedstawienie dziejów administracji i samorządu obszaru gminy Kowiesy na przestrzeni ostatnich 150 lat.

GMINY WOKÓŁ KOWIES W LATACH 1809-1918

Samorząd gminny został zapoczątkowany w 1809 roku w czasach Księstwa Warszawskiego. Utworzono gminy miejskie i wiejskie, mające pewne formy samorządu, ale pod ścisłą kontrolą właścicieli ziemskich, którzy sprawowali również, obligatoryjnie urząd wójta. Każda wieś stanowiła oddzielną gminę wiejską. Miasta stanowiły oddzielne jednostki administracyjne na czele z burmistrzem pod nadzorem państwa. Decydującą rolę w miastach prywatnych ogrywał właściciel.

Organizacja gmin wiejskiej w Królestwie Polskim (po 1815 roku) pozostawała praktycznie taka sama jak w czasach Księstwa Warszawskiego. Dopiero w 1859 roku władze przeprowadziły ważną reformę ustroju gminnego. Od tej pory gmina musiała składać się z przynajmniej 50 dymów¹ pod zarządem jednego wójta. Powołano zatem większe jednostki terytorialne.

Jeżeli jeden właściciel ziemski miał co najmniej 50 dymów i posiadał kwalifikacje, to zostawał wójtem. Mniejsze majątki ziemskie mogły być połączone w jedną gminę. Właściciele ziemscy sami wybierali spośród siebie wójta i przedstawiali do zatwierdzenia przez Komisję Rządową do Spraw Wewnętrznych. Jeżeli przedstawiony kandydat nie miał kwalifikacji, właściciele musieli przedstawić inną osobę. W razie kłopotów ze znalezieniem kandydata, wójta wyznaczała Komisja Rządowa na koszt właścicieli. Do pomocy wójt miał radnych wybranych przez mieszkańców zatwierdzonych przez naczelnika powiatu. Na wsiach powołano sołtysów wybieranych przez społeczność wiejską.

W ten sposób każda wieś w okolicy Kowies funkcjonowała jako osobna gmina. Te obszary należały do guberni warszawskiej.

¹ Inaczej domów.

Kowiesy na mapie Królestwa Polskiego z 1826 roku.

Fragment mapy Królestwa Polskiego z 1839 roku (*Topograficzna Karta Królestwa Polskiego*, Warszawa 1839, kolumna 3, sekcja 4 – fragment)

Fragment mapy Królestwa Polskiego z 1839 roku (*Topograficzna Karta Królestwa Polskiego*, Warszawa 1839, kolumna 4, sekcja 4 – fragment)

W 1863 roku wybuchło powstanie styczniowe. Władze carskie w rok po wybuchu powstania przystąpiły do uwłaszczenia ziemi dworskiej, aby w ten sposób odciągnąć chłopów od walki. Ziemia dworska użytkowana przez chłopów stała się ich własnością. W każdej wsi przystąpiono do wymierzania gruntów. Powstały *Tabele Likwidacyjne* osobne dla poszczególnych miejscowości, w których dokładnie określono ilość gruntów należących do każdego gospodarza. Powstały szczegółowe mapki gruntów. Chłopi musieli spłacić otrzymaną ziemię, ale otrzymywali ją na własność. Zmieniło to zupełnie stosunki własnościowe na polskiej wsi.

**Wypis z Protokołu Sekretaryatu Stanu Królestwa
Polskiego.**

Z Bożej Łaski

MY ALEXANDER II-gi

**Cesarz i Samowładca Wszech Rossyi, Król
Polski,**

etc., etc., etc.

**Wziąwszy na uwagę, że dotychczasowe
przepisy o urządzeniu i zarządzie gmin wiejskich w Królestwie Polskiem, wymagają niejakich zmian i uzupełnień, na przedstawienie Rady Administracyjnej Królestwa, rozpoznane w Radzie Państwa, Stanowimy:**

- 1. Gmina wiejska składać się ma odtąd
najmniej z pięćdziesięciu domów mieszkalnych.**

Fragment dziennik Praw Królestwa Polskiego z 1859 roku. Dekret o reformie podziału gmin wiejskich (*Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1859, s. 5).

Drugą reformą władz carskich było powołanie samorządowych gmin wiejskich. Ukaz carski z 1864 roku zupełnie zmienił ustrój gminny na polskiej wsi. Po raz pierwszy gmina miała charakter samorządowy i została oddzielona od władzy właścicieli ziemskich (dziedziców). Władze preferowały na urzędach gminy ludzi chłopskiego pochodzenia. Gminę tworzyły zarówno grunty włościańskie (chłopskie), jak i dworskie (folwarki).

Ukaz carski wprowadzający ustrój samorządu gminnego został podpisany w dniu 19 lutego (2 marca) 1864 roku.² Od tej pory każda gmina składała się z wiosek, kolonii, folwarków i dworów, niezależnie od podziałów własności dworskiej. Utworzono gromady wiejskie na czele z zebraniem gromadzkim i sołtysiem.

Jak wspomniano wyżej w 1864 roku nadano nowy ustrój gminom funkcjonującym od 1859 roku. Ich granice początkowo pozostawały bez zmian. Najważniejsze było to, że nowe gminy zbiorowe były wyłączone z pod władzy właścicieli ziemskich.

Pewne zmiany dotknęły też miasta. Po powstaniu styczniowym burmistrz miasta był powoływany przez władze gubernialne. Burmistrz mianował podległych sobie urzędników-magistrat. Dochody miejskie pochodziły z dzierżawy majątku miejskiego. Dzierżawie podlegały też podatki. Miasto zajmowało się utrzymaniem ulic, latarni, studzien, zieleni miejskiej. Magistraty finansowały także szkolnictwo oraz opłacały urzędników.

W 1866 roku przystąpiono w Królestwie Polskim do reformy administracji państwa. Miało to na celu unifikację tego kraju z Cesarstwem Rosji. Z początkiem 1867 roku zreorganizowano podział na gubernie.

Wraz z reformą „gubernialno-powiatową” przeprowadzono nowy podział na gminy wiejskie w ramach guberni i powiatów. Mniej więcej z dwóch gmin, z czasów 1859 roku, powołano jedną nową gminę. Zmiany zostały ogłoszone z końcem 1866 roku (19/31 grudnia) i weszły w życie z początkiem 1867 roku.

W ramach powiatu skierniewickiego powołano między innymi gminy: Słupia, Skierniewka, Korabiewice, Kowiesy, Doleck, Dębowa Góra, Głuchów i Grzymkowice.³

Fragment mapy Królestwa Polskiego z przełomu XIX i XX wieku

² Dziennik Praw Królestwa Polskiego, 1864, tom 62.

³ Dziennik Praw Królestwa Polskiego, 1866, s. 361.

W Imieniu Najjaśniejszego
A L E X A N D R A II-go,
CESARZA I SAMOWŁADCY WSZECH ROSSYJ, KRÓLA POLSKIEGO,
WIELKIEGO KSIĘCIA FINLANDZKIEGO,
etc., etc., etc.,

Komitet Urządzający w Królestwie Polskiem.

Na zasadzie uwagi do art. 2-go NAJWYŻEJ zatwierdzonej dnia 19 (31) Grudnia 1866 r. Ustawy o Zarządzie Gubernijalnym i Powiatowym w Królestwie Polskiem, Komitet Urządzający, na przedstawienie Kommissji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, postanowił i stanowi:

Art. 1. Powiaty wyszczególnione w dołączonym do art. 2-go pomienionej Ustawy Rozpisie podziału gubernij na powiaty, składają się z miast i gmin niżej wymienionych:

Nagłówek aktu powołania gmin wiejskich na przełomie 1866 i 1867 roku (*Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1866, s. 279)

Сельскія гмины: Язгажевъ, Конты, Вонгородно, Махцивъ, Дрвалевъ, Канары, Нова-Весь, Леханице.

5. *Гросицкій уѣздъ.*

Города: Гройцы, Тарчинъ, Гошинъ, Могельница, Пржибышевъ.

Сельскія гмины: Коморники, Коне, Кобылинъ, Бѣльскъ, Липе, Ясенецъ, Рыкалы, Блендовъ, Даньковъ, Борове, Промна.

6. *Гродискій уѣздъ.*

Города: Гродискъ, Блоне, Надаржинъ, Мщоновъ, Вискити.

Сельскія гмины: Радзиковъ, Пассъ, Геленовъ, Вулька-Гродиска, Млоховъ, Скулы, Радзеіовице, Пекары, Жирандовъ, Гузовъ, Каски.

7. *Скерневицкій уѣздъ.*

Городъ: Скерневицы.

Сельскія гмины: Слупа, Скерневка, Корабевице, Ковесы, Долецъ, Дембова-Гура, Глуховъ, Гржимковице.

8. *Ловицкій уѣздъ.*

Города: Ловичъ, Бѣлявы, Соброта, Болимовъ.

Сельскія гмины: Валевице, Бонковъ, Езіорво, Неборовъ, Лышковице, Любянковъ, Компина.

9. *Сохачевскій уѣздъ.*

Горда: Сохачевъ, Иловъ.

Сельскія гмины: Иловъ, Рыбно, Козловъ-Бискупи, Шимановъ, Сероки, Ходаковъ, Трояновъ, Лазы, Туловице, Кампинось, Глускъ.

10. *Гостынский уѣздъ.*

Города: Гостынинъ, Гомбинъ (съ усадьбами: Геленка и Кельники), Осмолинъ, Кернозя.

Сельскія гмины: Люценъ, Бяле, Лонцъ, Цехомице, Добржиговъ, Солецъ, Ратае, Скржаны, Щавинъ-Косцельны, Чермно, Добровъ, Камень, Зыцъ, Слубице, Санники, Пацына, Кернозя, Дуниново.

11. *Кутновскій уѣздъ.*

Города: Кутно, Домбровице, Кросневице, Жихлинъ.

Сельскія гмины: Рдутовъ, Вейско-Домбровецке, Врочины, Блоне, Миксталь, Кутно, Сойки, Кржижановецъ, Войшице, Опоровъ, Жихлинъ, Плецка-Домброва.

12. *Влоцлавскій уѣздъ.*

Города: Влоцлавскъ (съ принадлежащими къ оному усадьбами: Гливики, Гронды, Желязна, Кемпинны, Коляновцизна, Кокошка,

Fragment ukazu carskiego o powołaniu gmin w ramach guberni warszawskiej (Dz. Praw Królestwa Polskiego, 1867, s. 360- wersja rosyjska)- pozycja 7 – powiat skierniewicki

Gminy Wiejskie: Jazgarzew, Kąty, Wągradno, Machcin, Drwa-
lew, Kanary, Nowa-Wieś, Lechanice.

5. *Powiat Grojecki.*

Miasta: Grojcy, Tarczyn, Goszczyn, Mogielnica, Przybyszew.

Gminy Wiejskie: Komorniki, Konie, Kobylin, Bielsk, Lipie, Ja-
sieniec, Rykały, Błędów, Dańków, Borowe, Promna.

6. *Powiat Grodyski.*

Miasta: Grodysk, Błonie, Nadarzyn, Mszczonów, Wiskitki.

Gminy Wiejskie: Radzików, Pass, Helenów, Wólka-Grodyska, Mło-
chów, Skuły, Radziejowice, Piekary, Żyrardów, Guzów, Kaski.

7. *Powiat Skierniewicki.*

Miasto: Skierniewice.

Gminy Wiejskie: Stupia, Skierniewka, Korabiewice, Kowiesy,
Doleck, Dębowa-Góra, Głuchów, Grzymkowice.

8. *Powiat Łowicki.*

Miasta: Łowicz, Bielawy, Sobota, Bolimów.

Gminy Wiejskie: Walewice, Bąków, Jezioro, Nieborów, Łysko-
wice, Lubianków, Kompina.

9. *Powiat Sochaczewski.*

Miasta: Sochaczew, Iłów.

Gminy Wiejskie: Iłów, Rybno, Kozłów-Biskupi, Szymanów, Se-
roki, Chodaków, Trojanów, Łazy, Tułowice, Kampinos, Głusk.

10. *Powiat Gostyński.*

Miasta: Gostynin, Gombin (z osadami: Helenka i Kielniki), Osmo-
lia, Kiernoż.

Gminy Wiejskie: Lucień, Białe, Łąck, Ciechomice, Dobrzyków,
Solec, Rataje, Skrzany, Szczawin-Kościełny, Czermno, Dobrow, Ka-
mień, Zyck, Słubice, Sanniki, Pacyna, Kiernoż, Duninowo.

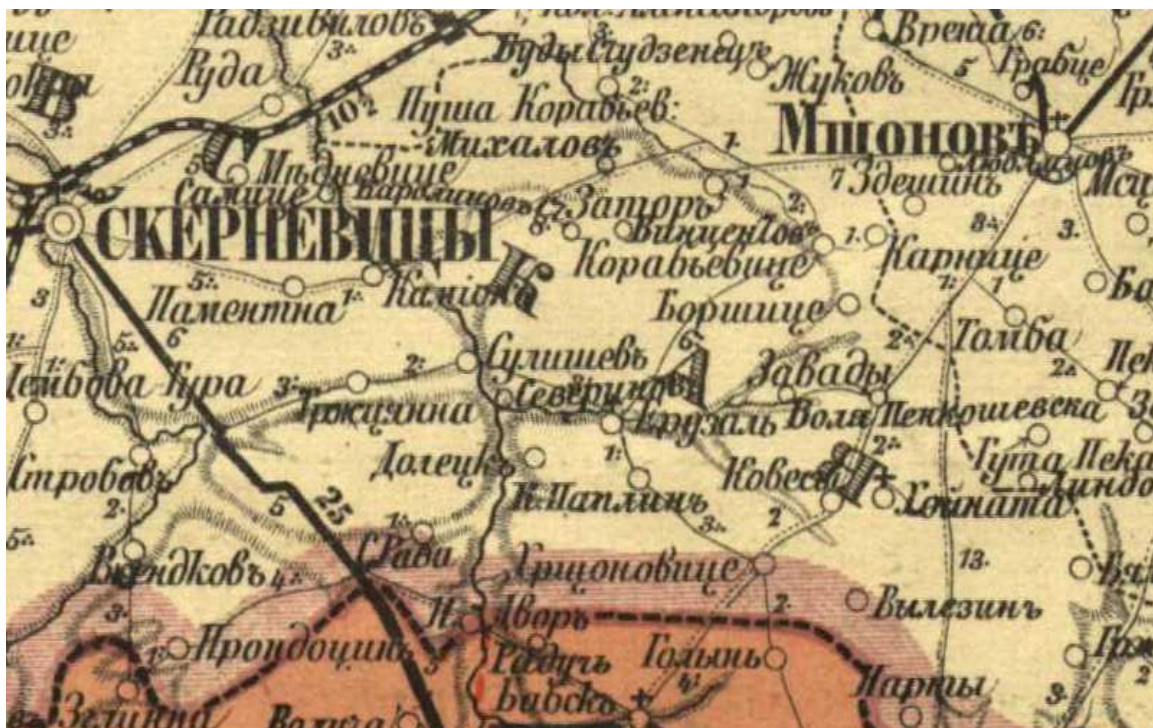
11. *Powiat Kutnowski.*

Miasta: Kutno, Dąbrowice, Krośnice, Żychlin.

Gminy Wiejskie: Rdutów, Wiejsko-Dąbrowieckie, Wroczyny, Bło-
nie, Mikstał, Kutno, Sojki, Krzyżanówek, Wojszyce, Oporów, Żychlin,
Plecka-Dąbrowa.

12. *Powiat Włocławski.*

Miasta: Włocławsk (z należącymi do niego osadami: Glinki, Gra-
dy, Żelazna, Kępiny, Kolanowszczyzna, Kokoszka, Łaniewszczyzna,

Fragment rosyjskiej mapy z przełomu XIX i XX wieku

Kowiesy w końcu XIX wieku stanowiły wieś w powiecie skierniewickim, gminie Kowiesy, parafii Chojnata.

Według *Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego* gmina Kowiesy leżała w powiecie skierniewickim. Gmina należała do sądu gminnego okręgu II w Chrzczonowicach, stacji pocztowej w Mszczonowie, gmina liczyła 11248 morgów obszaru i 3057 mieszkańców (dane z około 1888 roku).⁴ W skład gminy wchodziły miejscowości: Borszyce, Budy Chojnackie, Budy Wolskie, Chojnata, Chojnatka, Chrzczonowice, Franciszków, Huta Zawadzka, Jakubów, Janów, Jaśminówka, Kowiesy, Michałowice, Nostycówka, Nowy Lindów, Paplin, Paplinek Pękoszew, Turowa Wola, Ulaski, Wędrogów, Wola Pękoszewska, Wólka Jeruzalska, Wycinka Wolska, Wylezin, Wymysłów, Zawady i Zawady Nowe.

Część miejscowości weszło w skład sąsiedniej gminy Doleck. Były to: Chełmce, Jeruzal i Lisno (Liszno).

⁴ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego. T. IV, s. 518. Warszawa 1880-1902.

Należy opisać ówczesny ustrój gminny, ponieważ w większości obowiązywał aż do 1933 roku.

Organem uchwałodawczym gminy było **zebranie gminne**. W zebraniu gminnym mogli brać udział wszyscy pełnoletni gospodarze bez względu na wyznanie. Należało mieć na terenie gminy przynajmniej 3 morgi gruntu, aby uczestniczyć w obradach. W zebraniu gminnym udziału nie brali: sędziowie pokoju, duchowni, urzędnicy policji powiatowej oraz osoby pozostające pod nadzorem policji. Zebrania gminne odbywały się raz na kwartał pod przewodnictwem wójta. Wójt mógł zwołać też nadzwyczajne zebrania. W przypadku, gdy wójt kandydował ponownie na urząd lub też składał sprawozdanie finansowe, zebraniu przewodnił wybrany przez zebranych sołtys lub najstarszy wiekiem sołtys. Do uprawnień zebrania gminnego należało:

- wybór wójta gminy, ławników, pisarza i innych urzędników gminnych,
- uchwały we wszelkich interesach gospodarczych i innych dotyczących całej gminy,
- przeznaczenie środków opiekuńczych i na urządzenie szkół gminnych,
- ustanowienie działań i rachunków osób z wyboru w gminie pracujących,
- rozporządzanie nieruchomym majątkiem całej gminy,
- wybór pełnomocników do załatwiania spraw gminy,
- wyrzeczenie we wszelkich takich przypadkach, w których na zasadzie ogólnego prawa lub innych postanowień zajdzie potrzeba wyrażenia zgody całej gminy lub wypowiedzenia się.

Do ważności uchwał zebrania gminnego potrzebna była obecność przynajmniej połowy uprawnionych. Uchwały zapadały jednomyślnie lub większością głosów, a w przypadku równości decydował głos wójta. Każdy uprawniony miał jeden głos.

W przypadku rozpatrywania spraw zamiany, sprzedaży czy regulacji gruntów gminnych potrzebna była zgoda przynajmniej dwóch trzecich wszystkich uprawnionych gospodarzy. Uchwały zapisywane były w specjalnej księdze.

Mogło się zdarzyć, że zebranie gminne nie dokonało rozkładów podatków nałożonych na gminę. W tym przypadku wójt po porozumieniu z ławnikami i sołtysami sam nakładał podatki na poszczególne gromady.

Uchwały zebrania gminnego nie wymagały zatwierdzania przez naczelnika powiatu, jeśli podejmowane były w ramach kompetencji. W praktyce naczelnik powiatu osobiście lub poprzez swoich przedstawicieli kierował często obradami zebrania gminnego.

W czasach carskich wybory wójtów przebiegały nie zawsze zgodnie z prawem. Podczas zebrań gminnych częstowano wódką, piwem pozyskując w ten sposób głosy.

Według ukazu carskiego gmina dzieliła się na gromady. Gromada składała się z włościan jednej wsi lub kolonii posiadających w niej prawo własności lub jakkolwiek nieruchomości. Takim gospodarzom przysługiwało prawo głosu na zebraniach gromadzkich. W zebraniach nie mogli uczestniczyć pracownicy folwarczni oraz robotnicy rolni. Zebranie gromadzkie zwoływał wójt lub sołtys. Mogli w nim uczestniczyć pełnoletni właściciele nieruchomości na terenie gromady. Do 1880 roku mogły w nich także uczestniczyć kobiety – właścicielki gruntów.

Zebranie gminne wybierało sołtysa, rozporządzało mieniem wspólnym (gromadzkim) oraz naradzało się w sprawach całej gromady.

Ukaz o urządzeniu Gmin Wiejskich.

z Bożej Łaski

MY, ALEXANDER II-gi,

Cesarz i Samowładca Wszech Rossyi,

Król Polski, Wielki Xiążę Finlandzki,

etc., etc., etc.

**Objawiamy wszystkim NASZYM wiernym poddanym
w Królestwie Polskiem:**

Z dniem wstąpienia NASZEGO na Tron przodków NASZYCH, powzięliśmy zamiar udoskonalenia stopniowo i gruntownie Instytucyj Rządowych Królestwa Polskiego, w duchu odpowiadającym potrzebie dzisiejszych czasów i obecnemu rozwojowi społecznej cywilizacyi.

Wybuchłe powstanie i zaburzenia, wstrzymały na samym wstępie, wprowadzenie nowych nadanych Królestwu Instytucyj. Pomimo to i teraz jeszcze zachowujemy w Sercu NASZEM stałe postanowienie, uorganizować Instytucje Rządowe w Królestwie, na trwałych i sprawiedliwych zasadach.

Ukazem w dniu dzisiejszym przez NAS podpisany, ustala się ostatecznie byt licznej klasy włościan, którzy jednocześnie stają się właścicielami gruntów, dotąd w posiadaniu ich zostających; dziedzicom zaś, za przejście

Ukaz carski o urządzeniu gmin wiejskich w Królestwie Polskim z 2 marca 1864 roku
(Dziennik Praw Królestwa Polskiego, tom 62, rok 1864, s. 37)

Wójt gminy. Władza wójta rozciągała się na wszystkich mieszkańców gminy. Był on zobowiązany:

- donosić zwierzchności o samowolnie wydalających się z gminy i o popełnionych w gminie nieporządkach,
- donosić zwierzchności policyjnej o wszelkich nadzwyczajnych w gminie wypadkach jak pożary, wylewy wód, choroby epidemiczne itp.,
- zabezpieczać ślady przestępstw, dochodzić i zatrzymywać winowajców,
- wykonywać wyroki sądów,
- zwoływać i zamykać zebranie gminne,
- wnosić sprawy pod jego obrady,
- mieć nadzór nad urzędnikami i sołtysami,
- czuwać nad wypełnieniem rządowych i gminnych powinności oraz wojskowego zaciągu,
- mieć dozór nad gruntami opuszczonymi w gminie,
- przestrzegać rzetelności miar i wag w publicznych miejscach sprzedaży,
- opiekować się ubogimi, sierotami i dotkniętymi kalectwem lub chorobą.

W ukazie carskim zapisano: wójt winien się naradzać z ławnikami i sołtysami i wzywać ich do wspólnego z sobą działania, a w szczególności w tych sprawach, które dotyczą ogólnego zagospodarowania i dobra gminy.

Wójt miał prawo ukarać każdego w swojej gminie za wykroczenia policyjne najwyżej dwudniowym aresztem lub karą pieniężną do wysokości 1 rubla z zamianą na dwudniową robotę publiczną. Wójt miał prawo kontrolować świadectwa osób przejeżdżających przez gminę i czasowo na jej terenie przebywających. Miał prawo przywoływać do urzędu każdą osobę oraz przeprowadzać rewizję prywatnych domów w obecności dwóch ławników lub sołtysów. Wójt był na terenie gminy przedstawicielem i wykonawcą władzy państwowej oraz wykonawcą uchwał zgromadzenia gminnego.

Urzędnicy gminni składali przysięgę przed naczelnikiem powiatu. Pobierali wynagrodzenie i byli wolni od świadczeń w naturze i służby wojskowej. Jeżeli wójt przez dwie kadencje sprawował „należycie” urząd, mógł zwolnić od służby wojskowej syna lub krewnego. Była to poważna zachęta dla wójtów. Wójt posługiwał się pieczęcią i podlegał naczelnikowi powiatu, przez którego mógł być ukarany.

Sołtys był pomocnikiem wójta i wykonywał jego polecenia. Każda wieś lub kolonia stanowiła oddzielną gromadę wiejską z wybieranym spośród mieszkańców sołtysem. Sołtys miał następujące uprawnienia:

- zwoływać i zamykać zebranie gromadzkie oraz czuwać nad porządkiem na zebraniach,
- wnosić pod obrady zebrania gromadzkiego sprawy dotyczące dobra gromady,
- wykonywać uchwały zebrania gromady.

W gromadach, w których nie było osobnego poborcy podatkowego zbieraniem podatków zajmował się właśnie sołtys. Podobnie jak wójt w gminie, tak i sołtys w gromadzie mógł ukarać winnych.

Prowadzeniem ksiąg gminnych zajmował się **pisarz gminny**. Sprawował swoje obowiązki pod nadzorem wójta. Pisarz pociągany był do odpowiedzialności za brak

dokładności w treści podjętych uchwał.

Zdarzało się czasem, że gmina nie miała dość środków na utrzymanie pisarza, wtedy obowiązki prowadzenia ksiąg spadały na wójta. Pisarz był przyjmowany do gminy na zasadzie najmu, kontraktu za zgodą wójta, ławników i sołtysów lub też na zasadzie uchwały zebrania gminnego. Osoba piastująca stanowisko pisarza musiała być wykształcona. Władze powiatowe, według ukazu, miały czuwać nad tym, aby pisarze nie przywłaszczyli sobie zbyt wielkiej władzy. W praktyce pisarze często stawali się faktycznymi kierownikami pracy w gminie.

Urzędów w gminie (wójt, pisarz, sołtys) nie mogły sprawować osoby poniżej 25 roku życia, niechrześcijanie, osoby bez stałego miejsca zamieszkania, skazani za przestępstwa oraz osoby pozostające pod dozorem policji lub sądu. Umiejętność czytania i pisanie nie była konieczna, aby zostać urzędnikiem gminnym, z wyjątkiem pisarza. Kadencja urzędowania wójta i sołtysów trwała trzy lata.

Na wójtów i sołtysów zebranie gminne lub gromadzkie wybierało dwóch kandydatów. Jednego z nich zatwierdzał naczelnik powiatu, drugi zostawał zastępcą (podwójcem, podsołtysiem). Naczelnik powiatu mógł nie dopuścić do urzędowania niewygodnych dla siebie osób i zarządzać ponowne wybory.

Wójt i sołtysi obejmowali urzędy po zaprzysiężeniu przez naczelnika powiatu. Wójta ze stanowiska mógł zwolnić gubernator, natomiast sołtysa – naczelnik powiatu.

Wójt miał do pomocy ławników wybieranych przez zebranie gminne. Od 1876 roku ławnicy byli tylko urzędnikami sądowymi, w gminie powoływano w ich miejsce pełnomocników gminnych bez potrzeby ich zatwierdzenia. Pełnili oni swe funkcje bezpłatnie.

Władze carskie generalnie chciały na urzędach wójtów widzieć chłopów, odsuwano szlachtę i ziemian. Wójt i sołtysi łączyli władzę samorządową oraz państwową. Wypełniali różne czynności zlecone przez władze powiatowe. Chodziło głównie o podatki i funkcje porządkowe. Nieraz zlecone zadania wypełniały cały czas wójtów czy sołtysów. Praktyka stale wskazywała, że rząd nad gminą sprawował naczelnik powiatu i starszy strażnik ziemski za pośrednictwem posłusznych sobie wójtów. Naczelnik dysponował prawnymi, jak i pozaprawnymi możliwościami, aby nieposłusznego wójta podporządkować *bądź usunąć z urzędu*⁵.

Gminy wiejskie początkowo były też po części organem sądowniczym dla miejscowej ludności, powstały sądy gminne na czele z wójtem i ławnikami. Od wyroków takiego sądu nie było odwołań⁶.

W 1876 roku zreformowano system sądownictwa podstawowego. Sądy oddzielono od gmin. Powstały okręgi sądowe złożone z dwóch lub więcej gmin na czele z sędziami pokoju oraz ławnikami. Sędzia oraz ławnicy byli wybierani na zebraniach gminnych. Sądy te zajmowały się cywilnymi sprawami mieszkańców⁷.

⁵ Szumski J., *Chłopi a gmina w guberni łomżyńskiej*, „Studia Łomżyńskie”, tom IV, s. 40.

⁶ Tamże, s. 41.

⁷ Tamże.

Powiat skierniewicki w 1907 roku (fragment mapy, J.K. Bazewicz, *Atlas Geograficzny Ilustrowany Królestwa Polskiego*, Warszawa 1907).

Ówczesne gminy były narzędziem rusyfikacji. W urzędach gmin prowadzono korespondencję po rosyjsku. Pisarze gminni musieli znać ten język i często byli to Rosjanie. Szkolnictwo także prowadzono po rosyjsku. Dodatkowo każdy mieszkaniec gminy musiał płacić dość duże podatki na utrzymanie szkół. Powodowało to opór ludności wiejskiej.

Gmina Kowiesy funkcjonowała w guberni warszawskiej i w powiecie skierniewickim do 1915 roku.

I WOJNA ŚWIATOWA

Latem 1914 roku rozpoczęła się I wojna światowa. Wkrótce działania wojenne wkroczyły na terytorium Królestwa Polskiego. Już w końcu 1914 roku cały region został zajęty przez wojska niemieckie i austriackie. Niemcy zajęli północną część regionu łódzkiego, natomiast Austriacy południową, czyli powiaty: radomszczański, piotrkowski oraz część łaskiego, łódzkiego, rawskiego i wieluńskiego. Rosjanie ustąpili na wschód likwidując urzędy i zabierając ze sobą wszelkie akta.⁸

W 1915 roku po zajęciu całego Królestwa Polskiego Niemcy i Austriacy podzielili ten kraj między dwie strefy okupacyjne. Dla ziemi okupowanych przez Niemców utworzono Generał Gubernatorstwo Warszawskie. Dla ziem austriackich utworzono Generał Gubernatorstwo Lubelskie.

Łódź i okolice włączono do niemieckiej strefy okupacyjnej (Generał Gubernatorstwo Warszawskie). Pozostał nadal powiat skierniewicki (znaczenie poszerzony).⁹

Fragment mapy Królestwa Polskiego (pod okupacją) z 1917 roku

⁸ Bandurka M, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, Łódź 1995, s. 67.

⁹ Tamże, s. 69.

Działania wojenne bardzo wyniszczyły kraj. Niemcy rozpoczęli pobór kontyngentów. Spowodowało to szybkie ubożenie ludności. Niemcy i Austriacy pozwalali na działalność organizacji o charakterze charytatywnym. W gminach powołano komitety obywatelskie w celu niesienia pomocy i zaspokajania potrzeb mieszkańców oraz współdziałania z władzami.

Nadal działały urzędy gminne z wójtem na czele, podległe całkowicie władzy okupacyjnej. Nowością było to, że akta spisywano w języku polskim. Zadaniem gmin było głównie zbieranie kontyngentów dla wojsk okupacyjnych. Władze niemieckie zezwoliły na działalność polskiego szkolnictwa. Lata I wojny światowej to czas żywiołowego powstawania polskich małych szkół wiejskich opłacanych przez rodziców.

GMINA KOWIESY W II RZECZPOSPOLITEJ

Jesienią 1918 roku wojskowa władza austro-węgierska i niemiecka załamała się. Już 7 listopada 1918 roku w Lublinie ogłoszono powstanie Rządu Ludowego Republiki Polskiej. Gdy w kilka dni później Józef Piłsudski wyruszał z Magdeburga (z obozu dla internowanych) zamierzał przyjechać właśnie do Lublina, ale Rada Regencyjna w Warszawie¹⁰ przekazała mu swoje uprawnienia i wkrótce także rząd lubelski podporządkował się Piłsudskiemu.¹¹

Władze lokalne tworzone w oparciu o dawne powiaty. Początkowo zarządzili nimi komisarze wyznaczeni przez rząd w Warszawie, następnie starostowie. W sierpniu 1919 roku powołano województwo warszawskie wraz z powiatem skierniewickim i gminą Kowiesy.¹²

Odrodzone państwo tworzone z czterech różnych jednostek państwowych (zabór rosyjski, pruski, austriacki i Królestwo Polskie) o różnych tradycjach, językach urzędowych i różnych ustrojach samorządu. Zewsząd zagrażali wrogowie. Początkowo władze w Warszawie utrzymały w mocy odrębne dla dawnych zaborów ustroje samorządu lokalnego. Na obszarze byłego Królestwa Polskiego utrzymano w mocy ustawę o samorządzie gminnym z marca 1864 roku. Zmodyfikowano ją jednak dekretem Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku. Według dekretu Naczelnika Państwa gmina, tak jak poprzednio, pozostała formą samorządu zbiorowego, w jej skład wchodziły gromady wiejskie – sołectwa. Nadal główną instytucją gminy pozostało zgromadzenie gminne, jednak odtąd mogli w nim uczestniczyć wszyscy pełnoletni obywatele gminy (w tym także kobiety) bez względu na stan majątkowy. Zebrania winny się odbywać się raz na kwartał, w praktyce działo się to w miarę potrzeby, najczęściej raz w roku dla uchwalenia budżetu. Zgromadzenie zajmowało się sprawami majątku gminy, zatwierdzało budżet, zajmowało się sprawami dróg i mostów, zasadami prowadzenia handlu, ochroną zdrowia, opieką nad ubogimi.

Co roku zebranie gminne uchwalało budżet. Koszty działalności gminy pokrywano we własnym zakresie. Dochody pochodziły z majątku gminy, ze świadczeń od mieszkańców i dodatków do państwowego podatku gruntowego (gmina pobierała podatki państwowe) liczonego od 1 ha. Czasem ustalano dodatkowe podatki, na przykład od zbytku mieszkaniowego. Płaciły go osoby posiadające wolne, niezamieszkałe pomieszczenia.

Zupełnie nowym organem była rada gminy wybierana przez zgromadzenie gminne na okres 3 lat. Składała się z 12 członków oraz 6 zastępców (w razie śmierci lub wygaśnięcia mandatu do rady wchodził automatycznie zastępca z największą liczbą głosów). Rada przygotowywała wnioski i budżet, zarządzała majątkiem i funduszami gminnymi, kontrolowała urzędników gminnych i wójta. Rada zbierała się przynajmniej raz w miesiącu lub częściej na żądanie co najmniej 5 członków. Uchwały podejmowano większością głosów. Raz w roku rada gminy przedstawiała wyniki swojej działalności na forum zebrania gminnego. Wybory do rad gminnych zarządzał starosta. W razie słabej działalności rad gminnych wojewoda miał prawo ją rozwiązać i zarządzić nowe wybory.

¹⁰ Powstała z inicjatywy Niemców w czasie I wojny światowej.

¹¹ Ćwik W., Reder J., *Lubelszczyzna, dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977, s. 124.

¹² *Dziennik Praw Państwa Polskiego*, nr 65, poz. 395.

Na czele rady gminy stał wójt wybierany przez zgromadzenie gminne. Wójtowie i sołtysi byli jednocześnie funkcjonariuszami państwowymi i przedstawicielami władzy samorządowej. Zarządzenia dotyczące wyborów wójta, radnych i sołtysów wydawał starosta powiatowy. To on zatwierdzał (bądź nie) wójtów i sołtysów i to przed nim składali oni przysięgę służbową. Zebranie gminne wybierało dwóch kandydatów na wójta. Pierwszego na liście zazwyczaj starosta mianował wójtem, drugiego podwójcem. Kandydaci musieli mieć dobre opinie z posterunku policji. W przypadku odrzucenia przez starostę jednego z kandydatów na wójtów przeprowadzano ponowne wybory.

Wójt reprezentował gminę na zewnątrz. Zawierał umowy w jej imieniu. Dokumenty musiały mieć jego podpis i dwóch radnych. Wójt wypełniał zadania narzucone przez władze zwierzchnie. Wójtowie nie pracowali codziennie. Bywali w urzędzie gminy w miarę potrzeby. Z kasy gminnej otrzymywali wynagrodzenie, lecz było ono bardzo niskie – na poziomie najniższych wynagrodzeń pracowników gminnych. Wójtowie posiadali najczęściej gospodarstwa rolne i to one były podstawą dochodów. Często w aktach można znaleźć zażalenia wójtów na niskie wynagrodzenie za pracę na rzecz gminy. Była to zatem praca społeczna.

Wójt miał do pomocy aparat urzędniczy – urząd gminy, który składał się z kilku urzędników: sekretarza (zwanego też pisarzem gminnym), jego pomocników (było ich zazwyczaj dwóch) oraz woźnego.

Pisarza gminnego zatrudniano w porozumieniu ze starostwem. To właśnie on ponosił prawie cały ciężar pracy biurowej w gminie. Przez jego ręce przechodził praktycznie każdy dokument. Sekretarz musiał mieć odpowiednie wykształcenie – najczęściej średnie. Wysyłano ich na rozmaite kursy doszkalające. Za swoją pracę otrzymywał największe uposażenie. Najczęściej było ono trzykrotnie większe od zarobków wójta.

Sekretarz gminy najczęściej mieszkał w urzędzie gminy na jej koszt. Miał czasem kawałek gruntu gminnego na swoje potrzeby. W czasach II RP często przenoszono pisarzy z jednego urzędu do drugiego. Preferowano osoby z zewnątrz nieposiadające rodziny na terenie gminy. Wójtowie i pisarze gminni stanowili elitę gminną. To najczęściej oni zakładali ochotnicze straże pożarne, spółdzielnie mleczarskie.

Urząd gminy był czynny od poniedziałku do soboty. Tylko wójt i sekretarz posiadali klucze do kasy gminnej.

Pomocnicy sekretarza to najczęściej miejscowi młodzi mężczyźni po ukończeniu gimnazjum. Czasem mieszkali w urzędzie gminy. Wyróżniający się pomocnicy zostawali pisarzami gminnymi.

Funkcje pomocnicze i porządkowe spełniał woźny gminny. To on pilnował więźniów w areszcie gminnym, rozpałał w piecach, roznosił dokumenty i chodził do siedziby starostwa z korespondencją.

Poszczególne wsie tworzyły tak zwane gromady wiejskie, czyli wspólnoty samorządowe mieszkańców jednej wsi. Organem gromady były zebrania wiejskie oraz sołtys. Zebrania wiejskie decydowały samodzielnie w sprawach wspólnot gruntowych, ustalały podatki, podejmowały decyzje w sprawach remontów dróg, zajmowały się działalnością opiekuńczą. Zebranie wiejskie wybierało sołtysa na 3-letnią kadencję. Równocześnie

wybijano podsołtysa – zastępcę sołtysa. Wybory sołtysa zarządzał starosta powiatowy i to starosta odbierał przysięgę od nowo powołanego sołtysa.

Przed zatwierdzeniem wójta czy sołtysa starosta zawsze wysyłał pismo do Policji Państwowej, by sprawdzić czy „prowadzi się on moralnie” i czy nie ma żadnych zastrzeżeń wobec kandydata. Ówczesne prawo pochodziło z czasów carskich i było dosyć restrykcyjne. Gdy na przykład sołtys chciał zrezygnować z funkcji (a zdarzało się to często), władze powiatowe mogły nie wyrazić na to zgody i za uchylanie się od obowiązków oporny sołtys trafiał do więzienia.

Sołtys reprezentował wieś, zbierał wszelkie podatki gminne, przekazywał ogłoszenia gminne i powiatowe, czasem pracował w charakterze listonosza. Raz w tygodniu w urzędzie gminy miała miejsce odprawa sołtysów, na której omawiano ważne sprawy gminy, przekazywano zarządzenia władz zwierzchnich. Sołtys posiadał specjalną odznakę. Podobną odznakę miał też wójt.

Sołtys organizował warty nocne. Każdy gospodarz, co pewien czas miał obowiązek pełnić nocne warty w celu ochrony przed złodziejami i pożarami. Sołtys kontrolował wykonanie szarwarków, czyli nieodpłatnych prac na rzecz gminy, które świadczyli wszyscy gospodarze w zależności od areálu gruntów. Przeliczano je na dniówki piesze i konne. Z pomocą szarwarków remontowano i budowano drogi. Sołtys wyznaczał kolejność stójki konnej – obowiązek każdego gospodarza do przewożenia furmanką urzędników gminnych, policjantów i nauczycieli podczas pełnienia obowiązków służbowych. Wiązało się to z brakiem innych środków lokomocji (rower był rzadkością).

DEKRET**o utworzeniu Rad Gminnych na obszarze b. Królestwa
Kongresowego.**

Do czasu wydania przez Sejm ustawy o samorządzie gminnym zarządza się co następuje:

Art. 1. Ustawa o urządzeniu gmin wiejskich w Królestwie Polskiem z dnia 2 marca 1864 r. (zbiór praw, t. II, rozdział V: Organizacja Zarządu Królestwa Polskiego, art. 194—313) zachowuje moc obowiązującą ze zmianami i uzupełnieniami, w poniższych artykułach przewidzianemi.

Art. 2. W każdej gminie tworzy się Radę Gminną. Jednocześnie znosi się dotychczas istniejący urząd pełnomocników gminnych (art. 229 i 230 organ. zarz. K. P.). Wykonanie uchwał Rady Gminnej należy do wójta.

Członkowie Rady Gminnej.

Art. 3. Rada Gminna składa się z wójta i 12-tu członków, wybieranych za pomocą tajnego głosowania przez Zgromadzenie Gminne względną większością głosów.

Członkowie Rady Gminnej pełnią swe obowiązki bezpłatnie.

Dekret Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku

Art. 4. Na członków Rady Gminnej oraz na wójta mogą być obrane osoby, które mają prawo udziału w Zgromadzeniu Gminnym, jednak wójt musi mieć 25 lat skończonych, a również umieć czytać i pisać po polsku.

Art. 5. Zgromadzenie Gminne wybiera jednocześnie z wójtem i członkami Rady Gminnej zastępcę wójta i 6-iu zastępców członków Rady Gminnej.

W razie ustąpienia którego z członków Rady Gminnej lub wybrania go na wójta, miejsce jego zajmuje zastępca, który otrzymał z kolei największą ilość głosów.

Art. 6. Okres urzędowania członków Rady Gminnej i ich zastępców trwa lat 3.

Zakres działalności.

Art. 7. Do zakresu działalności Rady Gminnej należy:

- a) przygotowywanie wniosków i budżetu na Zgromadzenie Gminne oraz czuwanie nad wykonaniem jego uchwał;
- b) zawiadywanie nieruchomościami i funduszami, należącymi do gminy lub przez nią zarządzanymi;
- c) kierownictwo i dozór nad instytucjami i zakładami gminnymi;
- d) mianowanie, kontrola i usuwanie urzędników gminnych, nominację i uwolnienie pisarza zatwierdza jednak władza nadzorcza;
- e) kontrola działalności wójta.

Z działalności swej Rada Gminna co najmniej raz do roku składa sprawozdanie wobec Zgromadzenia Gminnego.

Urzędowanie.

Art. 8. Wójt jest przewodniczącym Rady Gminnej. Przewodniczący zwołuje Radę Gminną na posiedzenia przynajmniej raz na miesiąc, w razie potrzeby zaś częściej. Przewodniczący obowiązany jest zwołać Radę Gminną na żądanie pięciu członków. Zebrania Rady Gminnej są prawomocne przy udziale co najmniej połowy członków. Uchwały zapadają większością głosów obecnych, w razie równego podziału głos przewodniczącego przeważa.

Art. 9. O ile członek Rady Gminnej opuści trzy z rzędu posiedzenia Rady bez podania ważnych powodów, Rada Gminna może wykluczyć takiego członka na wniosek trzech członków Rady Gminnej.

Art. 10. Obrady Rady Gminnej są jawne. O ile przeto miejsce pozwala, na posiedzenia Rady mogą przychodzić za biletami, wydanymi przez przewodniczącego Rady Gminnej, mieszkańcy gminy, nie mają jednak prawa zabierania głosu i mogą być z polecenia przewodniczącego usunięci w razie przeszkadzania obradom. Rada Gminna może większością głosów uznać swe posiedzenia za poufne.

Wszystkie uchwały Rady Gminnej wpisuje się do specjalnej księgi protokołów, która jest dostępna dla każdego mieszkańca gminy. Sekretarzem Rady Gminnej jest pisarz, który ma głos doradczy.

Dekret Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 roku

W okresie międzywojennym gmina Kowiesy należała do powiatu skierniewickiego, województwa warszawskiego, składała się z 47 miejscowości. Według danych z 1921 roku gmina liczyła 498 domów, 4151 mieszkańców (2032 mężczyzn, 2119 kobiet). Pod względem wyznania było: katolików 3286, ewangelików 33, mariawitów 260, wyznania mojżeszowego 31, bezwyznaniowców 1. Pod względem narodowościowym gminę zamieszkiwało: narodowości polskiej 4144 osoby, narodowości niemieckiej 7 osób.¹³

Według danych ze spisu powszechnego z 1921 roku w skład gminy Kowiesy wchodziły miejscowości: Antoninów folwark, Borszyce wieś, Budy Chojnackie wieś, Budy Wolskie wieś, Chojnata wieś, Chojnatka wieś, Chojnatka A folwark, Chojnatka B folwark, Chrzczonowice folwark, Chrzczonowice wieś, Franciszkowo kolonia, Franciszków wieś, Helenów kolonia, Huta Zawadzka wieś, Jakubów wieś, Janów wieś, Jaśminówka wieś, Józefów folwark, Kokoszka osada młyńska, Kowiesy folwark, Kowiesy wieś, Michałowice wieś, Nostycówka wieś, Nowiny (Nowizna) folwark, Nowy Lindów wieś, Paplin folwark, Paplin wieś, Paplinek wieś, Pękoszew folwark, Pękoszew wieś, Politowizna osada młyńska, Stara Poczta osada, Turowa Wola wieś, Ulaski wieś, Wędrogów folwark, Wędrogów kolonia, Wola Pękoszewska folwark, Wola Pękoszewska wieś, Wólka Jeruzalska wieś, Wycinka Wolska wieś, Wylezin folwark, Wylezin osada młyńska, Wylezin wieś, Wymysłów wieś, Zawady folwark, Zawady wieś, Zawady Nowe wieś.¹⁴

Część miejscowości współczesnej gminy należało ówczesnie do gminy Doleck. Były to: Chełmce, Jeruzal folwark, Jeruzal wieś, Jeruzal klin osada, Lisno (Liszno) folwark i Lisno (Liszno) wieś.¹⁵

¹³ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej - Tom I – Województwo warszawskie, Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1925, s. 176.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

M i a s t a, G m i n y, M i e j s c o w o ś c i	Charakter miejscowości	Budynki		Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym)													
		z przezn. mieszkalne	inne za- mieszkalne	Ogół- łem	Męż- czyzn	Ko- biet	W tej liczbie było wyznania					Podawało narodowość					
							rzymsko- katolick.	ewange- lickiego	innego chrześc.	możę- szowego	innego	niewia- domego	polską	niemiec- ką	żydow- ską	inną	niewia- domą
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

6. Gm. Kowiesy		498	2	4 151	2 032	2 119	3 826	33	260 ^a	31	1 ^b				4 144	7	—	—	—
1. Antoninów	folw.	1	—	12	6	6	12	—	—	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—
2. Borszyce	wieś	11	—	94	57	37	94	—	—	—	—	—	—	—	94	—	—	—	—
3. Budy Chojnackie	wieś	15	—	100	47	53	94	6	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—
4. Budy Wolskie	wieś	6	—	47	22	25	47	—	—	—	—	—	—	—	47	—	—	—	—
5. Chojnata	wieś	22	—	189	99	90	173	—	—	16	—	—	—	—	189	—	—	—	—
6. Chojnatka	wieś	7	—	48	22	26	48	—	—	—	—	—	—	—	48	—	—	—	—
7. Chojnatka A	folw.	2	—	14	7	7	14	—	—	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—
8. Chojnatka B	folw.	2	—	31	14	17	31	—	—	—	—	—	—	—	31	—	—	—	—
9. Chrzczonowice	folw.	4	—	62	24	38	62	—	—	—	—	—	—	—	62	—	—	—	—
10. Chrzczonowice	wieś	19	—	108	53	55	108	—	—	—	—	—	—	—	108	—	—	—	—
11. Franciszkowo	kol.	4	—	23	13	10	23	—	—	—	—	—	—	—	23	—	—	—	—
12. Franciszków	wieś	11	—	91	40	51	91	—	—	—	—	—	—	—	91	—	—	—	—
13. Helenów	kol.	3	—	26	15	11	26	—	—	—	—	—	—	—	26	—	—	—	—
14. Huta Zawadzka	wieś	16	1	86	45	41	86	—	—	—	—	—	—	—	86	—	—	—	—
15. Jakubów	wieś	10	—	63	34	29	50	13	—	—	—	—	—	—	63	—	—	—	—
16. Janów	wieś	8	—	72	36	36	67	5	—	—	—	—	—	—	72	—	—	—	—
17. Jaśminówka	wieś	8	—	59	31	28	59	—	—	—	—	—	—	—	59	—	—	—	—
18. Józefów	folw.	1	—	10	5	5	10	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—
19. Kokoszka	os. mł.	1	—	9	5	4	9	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—
20. Kowiesy	folw.	1	—	15	5	10	15	—	—	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—
21. Kowiesy	wieś	5	—	28	14	14	28	—	—	—	—	—	—	—	28	—	—	—	—
22. Michałowice	wieś	18	—	144	77	67	144	—	—	—	—	—	—	—	144	—	—	—	—
23. Nostycówka	wieś	13	—	89	41	48	89	—	—	—	—	—	—	—	89	—	—	—	—
24. Nowiny (Nowizna)	folw.	1	—	53	25	28	53	—	—	—	—	—	—	—	53	—	—	—	—
25. Nowy Lindów	wieś	9	—	77	35	42	77	—	—	—	—	—	—	—	77	—	—	—	—
26. Paplin	folw.	7	—	56	30	26	56	—	—	—	—	—	—	—	56	—	—	—	—
27. Paplin	wieś	40	—	279	122	157	236	—	37	6	—	—	—	—	279	—	—	—	—
28. Paplinek	wieś	9	—	66	33	33	66	—	—	—	—	—	—	—	66	—	—	—	—
29. Pėkoszew	folw.	2	—	60	34	26	60	—	—	—	—	—	—	—	60	—	—	—	—
30. Pėkoszew	wieś	16	—	97	49	48	78	—	19	—	—	—	—	—	97	—	—	—	—
31. Politowizna	os. mł.	1	—	10	5	5	10	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—
32. Stara Poczta	osada	1	—	8	5	3	8	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—
33. Turowa Wola	wieś	14	—	89	46	43	89	—	—	—	—	—	—	—	89	—	—	—	—
34. Ulaski	wieś	6	—	35	18	17	35	—	—	—	—	—	—	—	35	—	—	—	—
35. Wėdrogów	folw.	2	—	58	33	25	58	—	—	—	—	—	—	—	58	—	—	—	—
36. Wėdrogów	kol.	11	—	91	41	50	91	—	—	—	—	—	—	—	91	—	—	—	—
37. Wola Pėkoszewska	folw.	14	—	315	138	177	315	—	—	—	—	—	—	—	315	—	—	—	—
38. Wola Pėkoszewska	wieś	52	1	403	194	209	326	2	75	—	—	—	—	—	403	—	—	—	—
39. Wółka Jeruzalska	wieś	21	—	147	66	81	68	—	79	—	—	—	—	—	147	—	—	—	—
40. Wycinka Wolska	wieś	19	—	114	56	58	70	—	43	—	1	—	—	—	114	—	—	—	—
41. Wylezin	folw.	2	—	22	11	11	22	—	—	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—
42. Wylezin	os. mł.	1	—	14	6	8	11	—	—	3	—	—	—	—	14	—	—	—	—
43. Wylezin	wieś	52	—	416	212	204	409	7	—	—	—	—	—	—	409	7	—	—	—
44. Wymysłów	wieś	11	—	76	43	33	70	—	—	6	—	—	—	—	76	—	—	—	—
45. Zawady	folw.	7	—	131	64	67	131	—	—	—	—	—	—	—	131	—	—	—	—
46. Zawady	wieś	7	—	61	28	33	61	—	—	—	—	—	—	—	61	—	—	—	—
47. Zawady Nowe	wieś	5	—	53	26	27	46	—	7	—	—	—	—	—	53	—	—	—	—

^{a)} W tem 5 budynków niezamieszkałych.

Gm. Kowiesy: a — marjawitów 260; b — bezwyznanfowiec 1.

Spis powszechny z 1921 roku dla gminy Kowiesy

Fragment mapy administracyjnej z 1933 roku. Siedzibą gminy Kowiesy była miejscowość Kowiesy (bardzo wiele gmin miało siedziby w innej miejscowości niż wskazywała to nazwa gminy. Na przykład sąsiednia gmina Doleck miała siedzibę w Kawęczynie Dolnym.

Lata dwudzieste były dość ciężkie dla samorządów gminnych. Wszyscy dopiero uczyli się demokracji lokalnej po latach zaborów. Dodatkowo dużym problemem w początku lat dwudziestych była szalejąca inflacja. Uchwalony, na przykład, na początku 1923 roku budżet należało co miesiąc nowelizować. Nie sprzyjało to wcale inwestycjom w budowę dróg i szkół. Zdarzało się, że propozycję rządowe dofinansowania inwestycji były odrzucane przez gminy, gdyż kwoty te w ciągu kilku miesięcy stawały się śmiesznie niskie i gmina musiała sama dokończyć zaczęłą budowę.

KOWIESY.

Wleś i gmina V-ge et commune
(z przyn.: Chojnata, Chojnataka, Paplin, Polowizna, Wola Pękoszewska, Wólka Jeruzalska, Wylexin, Zawady), pow. Skierniewice, sąd pok. Skierniewice, sąd okr. Warszawa, 28 mieszk. 66 71 Zyrardów 6 8 Mszczonów. Mtyny, gorzelnia.

(y compris: Chojnata, Chojnataka, Paplin, Polowizna, Wola Pękoszewska, Wólka Jeruzalska, Wlexiny, Zawady), distr. de Skierniewice, jus-de-peace Skierniewice, trib. d'arr-t Warszawa, 28 habit. 66 71 Zyrardów 6 8 Mszczonów. Moulins, distillerie.

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Chłipalski H. (Paplin 140) — Fiks Rom. (Helenów 64) — Gałęcki Tad. (Chrzczonowice 204) — Górski Ant. (W. P. 1580, Z. 511) — Izbiński Jan (Ch. 95) — Karwowski Fel. (Ch. 50) — Konarska Józ. i Łuczyńska (W. 104) — Myszczynski Teod. (Wędrogów 144) — Odziemkowski Jan (Józefów 51) — Redlicki Stan. (Antoninów 59) — Wyczalkowski Józ. (Ch. 52).

Drzewo (bois): Rozenbaum D. (W. P.).

Gorzelnie (distilleries): Górski Ant. (W. P.).

Kowale (forgerons): Krawęcki P. (Paplin) — Śmiętkowski A.

Krawcy (tailleurs): Litman U. (Ch.).

Lasy — eksploatacja (exploitations forestières): Górski A. (W. P.).

Mleczarskie zakłady (laiteries):

× Spółdz. Mleczarska, Sp. z o. o.

Młyny (moulins): Borowicz T. (wod)

(W. J.) — Chłipalski H. (Pap.)

— Kaczyński B. (W.) — Lipiński J.

(wod) (Ch.) — Markowski S.

(Pol.) — Pleśnierowicz W. (wod),

(Chojnata) — Wojda J. (wod),

(Pap.).

Olejarnie (huileries): Fuks H. (W.).

Restauracje (restaurants): Mich-

nowski P. (W. P.).

Spółnyocze art. (comestibles): × „Choj-

nata” (Chojnata) — Knecht Ch.

(Chojnata) — Zieliński J. (Pap.).

Szewcy (cordonniers): Goldberg L.

(Chojnata) — Stańczyk S. (W. P.)

— Wacławek J. (Chojnata).

Tartaki (scieries): Górski A. (W. P.).

Tytoniowe wyroby (tabacs): Gre-

lich M. — Ojrowski W. — Pio-

trowski J. (W. P.).

Zajazdy (auberges): Michnowski P.

(W. P.). — Salamon T.

Fragmenty Księgi Adresowej Polski z 1929 roku – wykaz osób prowadzących działalność gospodarczą w latach dwudziestych XX wieku.

Gmina Kowiesy według spisu powszechnego z 1931 roku, należała do województwa warszawskiego, powiatu skierniewickiego. Gmina zajmowała obszar 74,9 km², powierzchnia użytków rolnych wynosiła 54,7 km², w tym gruntów ornych było 52,3 km². Liczba budynków mieszkalnych na dzień 30 września 1921 wynosiła 498, a w dniu 9 grudnia 1931 roku budynków mieszkalnych było 563. Liczba ludności na dzień 30 września 1921 roku wynosiła 4151, a w dniu 9 grudnia 1931 roku wynosiła 4042 osób.¹⁶

W 1933 roku dokonano wielu zmian w funkcjonowaniu gmin wiejskich w Polsce. Według nowej ustawy gminnej¹⁷ z 23 marca 1933 roku zniesiono Zebranie Gminne, czyli zgromadzenie ogółu gospodarzy z terenu gminy. Uprawnienia zniesionego organu przekazano częściowo Radzie Gminnej. Mimo to według nowych przepisów rada gminy miała mniejsze uprawnienia. Wyboru radnych dokonywało kolegium złożone z delegatów rad gromadzkich, sołtysów i podsołtysów wszystkich gromad. Istniał cenzus wieku przy prawie wyborczym czynnym 25 lat (wcześniej 21) i w prawie wyborczym biernym wynoszący 30 lat (wcześniej 25).

W gminach do 5000 mieszkańców radnych było 12. Kadencja radnych wynosiła 5 lat. Warto wspomnieć, że w czasach II RP mandat radnego nie wiązał się z żadnym wynagrodzeniem.

Namiastką zniesionego zebrania gminnego było zebranie gromadzkie. Wprowadzono, bowiem nowy formalny podział gmin na gromady wiejskie, które obejmowały jedną lub kilka wsi. Podział na gromady był ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa. Zebranie gromadzkie zbierało się pod przewodnictwem sołtysa lub jego zastępcy (podsołtysa). Zebranie gromadzkie podejmowało uchwały dotyczące danej gromady, wybierało sołtysa i jego zastępcę na 3-letnie kadencje. Wybrani musieli mieć ukończone 30 lat. Zebranie gromadzkie wybierało radnych gromadzkich w liczbie od 12 do 30. Organem wykonawczym gromady był sołtys oraz jego zastępca. Gromada wiejska miała od tej pory własny budżet. Wybory zatwierdzał starosta powiatowy. Każdy mieszkaniec wsi w przypadku zgłoszenia go na sołtysa lub podsołtysa miał obowiązek sprawowania obowiązków do końca kadencji. Składali oni przysięgę służbową na ręce starosty. Do sołtysa należało kierowanie sprawami gromady, zarządzanie majątkiem, reprezentowanie gromady na zewnątrz. Przewodniczył zebraniom. Do sołtysa należały też sprawy bezpieczeństwa, porządku publicznego, przestrzegania przepisów, doręczania pism sądowych, wykonywania obowiązków związanych z poborem wojskowym.

W nowym ustroju gminnym utworzono nieznany wcześniej organ – zarząd gminy. Przejął on część uprawnień dawnej rady gminy. Zarząd gminy funkcjonował na czele z wójtem i podwójcem. W skład zarządu wchodziło też dwóch lub trzech ławników. To właśnie zarząd gminy, na co dzień sprawował władzę w gminie. Zarząd gminy przygotowywał projekt budżetu, regulaminy, instrukcje urzędu, decydował o wydatkach. Kadencja członków zarządu wynosiła 5 lat. Wójta oraz członków zarządu wybierała Rada Gminy w głosowaniu tajnym.

¹⁶ Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1933, s.19.

¹⁷ Dziennik Ustaw nr 35, z dnia 13 maja 1933 roku, poz. 294.

Na czele urzędu gminy stał sekretarz. Jako jedyny musiał mieć on odpowiednie kwalifikacje. Mianował go i zwalniał starosta powiatowy. Sekretarz protokołował posiedzenia rady gminy i miał głos doradczy na radzie. Sekretarz był kierownikiem urzędu gminy.

Wójt był zwierzchnikiem całej gminy i aparatu urzędniczego. Miał prawo reprezentowania gminy i podpisywania umów w jej imieniu. Dokumenty, w których były zobowiązania finansowe gminy, należało opatrzyć podpisem jeszcze jednego członka zarządu gminy. Wójt był reprezentantem administracji rządowej w terenie, wykonywał także zadania zlecone przez rząd.

Wójt, jako organ rządowy, działał jednoosobowo i pod osobistą odpowiedzialnością. Nadzór nad jego działalnością sprawował starosta. Starosta miał prawo zwolnić wójta lub rozwiązać radę gminy w przypadkach łamania prawa.

Zgodnie z powyższymi nowymi rozwiązaniami prawnymi należało podzielić gminę na gromady wiejskie (odpowiednik sołectw).

nie może być obecny przy rozważaniu sprawy i w głosowaniu nad nią brać udziału. Postanowienie to stosuje się również, jeżeli interesowani są: małżonek członka organu, jego krewni lub powinowaci pierwszych trzech stopni, osoby, pozostające pod jego opieką, przysposabiający (przysposobicieli), bądź przysposobiony, albo jeżeli chodzi o sprawę, w której pomiędzy członkiem organu a osobą trzecią zachodzi stosunek zastępstwa prawnego.

(3) Uchwały powyższych organów, powzięte w obecności osób, o których mowa w ust. (1) lub (2), może władza nadzorcza unieważnić, ma zaś obowiązek to uczynić na wniosek osoby interesowanej, zgłoszony w ciągu dni 30 po dniu powzięcia danej uchwały.

Rozdział 3.

Gmina wiejska i gromada.

Gmina wiejska.

Art. 10. (1) Do obszaru gminy wiejskiej wchodzi jedna lub więcej miejscowości (osad, miasteczek, wsi, siół, osiedli, przysiółków, kolonij, zaścianków, folwarków i t. p.).

(2) Wielkość obszaru gminy powinna odpowiadać naturalnemu, o ile możliwości, zasięgowi wspólnego zainteresowania lokalnymi sprawami publicznymi ogółu mieszkańców połączonych miejscowości, jak również zapewnić gminie zdolność wykonywania ciągłych na niej zadań.

(3) Każda gmina wiejska jest samorządną jednostką terytorjalną, osobą prawa publicznego i podmiotem praw majątkowych.

Art. 11. (1) Członkami rady gminnej są: wójt, jako przewodniczący, podwójci, ławnicy oraz radni.

- (2) Liczba radnych wynosi w gminach wiejskich:
- a) do 5.000 mieszkańców — dwunastu;
 - b) od 5.000 do 10.000 mieszkańców — szesnastu;
 - c) powyżej 10.000 mieszkańców — dwudziestu.

Art. 12. (1) Zarząd gminny składa się z wójta, podwójciego oraz dwóch, w gminach zaś, liczących ponad 10.000 mieszkańców, trzech ławników.

(2) Wójt i podwójciego wybierają radni w głosowaniu tajnym większością głosów ustawowej ich liczby. Przy zachowaniu tej zasady należy w razie potrzeby zastosować głosowanie ściślejsze.

(3) Ławników wybierają radni w głosowaniu tajnym. Jeżeli na gminę przypada dwóch ławników, wybory ich oparte są na zasadach ograniczonego głosowania imiennego; głosować wolno tylko na jednego z kandydatów uprzednio zgłoszonych, za wybranych zaś uznaje się tych dwóch kandydatów, którzy otrzymali kolejno największą ilość głosów. Jeżeli na daną gminę przypada trzech ławników, wybierani są oni w głosowaniu stosunkowym. Bliższe zasady w tym zakresie ustala regulaminy wyborcze, wydane przez Ministra Spraw Wewnętrznych.

(4) Radny, obejmując stanowisko wójta, podwójciego lub ławnika, traci mandat radnego.

Art. 13. (1) Gmina wiejska obowiązana jest utworzyć taką ilość stanowisk służbowych, jaka jest

niezbędna do prawidłowego wykonywania jej zadań, a przynajmniej stanowisko sekretarza gminnego.

(2) Na stanowisko sekretarza gminnego mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie, odbyły praktykę i złożyły egzamin z zakresu wymagań fachowych i umiejętności praktycznych. Na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie. Wojewoda po zasięgnięciu opinii wydziału wojewódzkiego (izby wojewódzkiej) władny jest zwolnić kandydata od wymaganego cenzusu wykształcenia, jeżeli złoży on przepisany egzamin zastępczy.

(3) Obowiązek ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) nie dotyczy gmin, liczących do 5.000 mieszkańców, jeżeli w gminach tych ustanowiony jest urząd wójta zawodowego (art. 49). Władza nadzorcza może również zwolnić z obowiązku ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) powyższe gminy, jeżeli wójt posiada kwalifikacje na sekretarza gminnego i czynności służbowe są głównym zajęciem wójta.

(4) Upoważnia się Ministra Spraw Wewnętrznych do wydania przepisów, normujących sprawę wykształcenia i praktyki, wymaganej od osób, powoływanych na stanowisko sekretarza gminnego, oraz ustalających program egzaminów tudzież skład komisji egzaminacyjnych. Wykształcenie, wymagane od kandydatów na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej, określa miejscowy statut służbowy, uchwalony przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy (art. 14 ust. (5)).

Art. 14. (1) Sekretarza gminnego powołuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegialnie, po zatwierdzeniu uchwały przez starostę powiatowego, który zasięga uprzednio opinii wydziału powiatowego. Jeżeli gmina ustanowi stanowisko zastępcy sekretarza gminnego, w powyższy sposób również odbywa się powoływanie i zwalnianie zastępcy.

(2) Pozostałych pracowników gminnych przyjmuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegialnie.

(3) Przyjmowanie i zwalnianie sekretarza gminnego oraz pozostałych pracowników gminnych następuje z zachowaniem praw nabytych, zastrzeżonych w ustawach specjalnych.

(4) Sekretarz gminny bierze udział w obradach zarządu gminnego i rady gminnej z głosem doradczym i protokółuje uchwały tych organów. Postanowienia art. 9 stosują się również do sekretarza gminnego.

(5) Zakres obowiązków i praw sekretarza gminnego oraz innych pracowników gminnych, jak również przepisy dyscyplinarne ustala w granicach ustaw specjalnych statut służbowy, uchwalony na wniosek zarządu gminnego przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy.

Gromada.

Art. 15. (1) Obszar gminy wiejskiej, jeżeli nie stanowi jednej miejscowości, dzieli się na gromady.

Fragment ustawy o częściowej zmianie ustroju gminnego (Dz. U. rok 1933, nr 35, poz. 294)

W 1933 roku gminy wiejskie zostały podzielone na gromady w skład, których wchodziła jedna, dwie lub kilka miejscowości. Obszar gminy Kowiesy podzielono na gromady: Budy Wolskie, Budy Chojnackie, Borszyce, Chojnatka, Chojnata, Chrzczonowice, Franciszkanów, Jakubów, Janów, Kowiesy, Michałowice B, Nowy Lindów, Paplin, Paplinek, Pękoszew, Turowa Wola, Wędrogłów, Wola Pękoszewska, Wylezin Stary, Wylezin Nowy, Wólka Jeruzalska, Wymysłów, Zawady.¹⁸

Część miejscowości współczesnej gminy należało do dawnej gminy Doleck. W tamtej gminie powołano między innymi gromady: Chełmce (wieś Chełmce Towarzystwo, wieś Chełmce, osada Ryksów), Jeruzal (wieś Jeruzal, pod. wieś Jeruzal, majątek Jeruzal, w Dębniak, wieś Chorbów I, wieś Chorbów II, osada Doleck klin), Lisna (wieś Lisna, majątek Lisna).¹⁹

- 3) CHEŁMCE (w. Chełmce T-wo, w. Chełmce, os. Ryksów).
- 4) DOLECK (w. Doleck, w. Doleck wiejski, maj. Doleck os. młyn, os. młyn Gacna, os. Stefanówka).
- 5) DUKACZEW (w. Dukaczew).
- 6) DZWONKOWICE (w. Dzwonkowice, Psary Dzwonkowice).
- 7) ESTERKA (w. Esterka, w. Orłów).
- 8) FRANCISZKANY (w. Franciszkany).
- 9) HELENKÓW (Helenków T-wo, Helenków I, Helenków II, Helenków III, Helenków IV, w. Józefów, w. Antoninów, w. Stefanów, w. Bronisławów, w. Nowy Dwór A).
- 10) JERUZAL (w. Jeruzal, pod. w. Jeruzal, maj. Jeruzal, w. Dębniak, w. Chorbów I, w. Chorbów II, os. Doleck klin).
- 11) KAMION (w. Kamion, maj. Kamion, os. mł. Kamion).
- 12) KAROLINÓW STARY (w. Karolinów Stary).
- 13) KAROLINÓW NOWY (w. Karolinów Nowy).
- 14) KAWENCZYN NOWY (w. Kawenczyn A, w. Nowy Dwór B.).
- 15) KAWENCZYN (w. Kawenczyn B).
- 16) KACZORÓW (w. Kaczorów, os. Kellerówka).
- 17) LISNA (w. Lisna, maj. Lisna).

Fragment rozporządzenia wojewody warszawskiego o podziale gminy Doleck na gromady (Warszawski Dziennik Wojewódzki 1933 nr 14 poz. 136)

¹⁸ Warszawski Dziennik Wojewódzki 1933 nr 14, poz. 136.

¹⁹ Tamże.

GMINA KOWIESY zostaje podzielona na następujące gromady:

- 1) BUDY WOLSKIE (w. Budy Wolkie, f. Nowiny).
- 2) BUDY CHOJNACKIE (w. Budy Chojnackie, os. gaj. Chojnata).
- 3) BORSZYCE (w. Borszyce).
- 4) CHOJNATKA (w. Chojnatka, os. mł. Chojnatka, f. Chojnatka A, f. Chojnatka B, f. Chojnatka C).
- 5) CHOJNATA (w. Chojnata, os. mł. Chojnata, f. Chojnata).
- 6) CHRZCZONOWICE (w. Chrzczonowice, f. Chrzczonowice, os. Stara Poczta, folw. Antoninów, os. Józefów, os. Helenów).
- 7) FRANCISZKANÓW (w. Franciszkanów, w. Ulaski).
- 8) JAKUBÓW (w. Jakubów).
- 9) JANÓW (w. Janów).
- 10) KOWIESY (os. Kowiesy Franciszków T-wo, f. Kowiesy, w. Kowiesy).
- 11) MICHAŁOWICE B (w. Michałowice B, w. Michałowice A).
- 12) NOWY LINDÓW (w. Nowy Lindów).
- 13) PAPLIN (w. Paplin, f. Paplin, os. mł. Paplin, os. mł. Politowizna).
- 14) PAPLINEK (w. Paplinek).
- 15) PĘKOSZEW (w. Pękoszew, f. Pękoszew, w. Pękoszew Nowy).
- 16) TUROWA WOLA (w. Turowa Wola, f. Turowa Wola, os. Turowa Wola, os. myszadla Turowa Wola, w. Jaśminówka, w. Nastyczówka).
- 17) WĘDROGLÓW (w. Wędroglów, kol. Wędroglów, f. Wędroglów, os. mł. Wylezin-Wędroglów).
- 18) WOLA PĘKOSZEWSKA (w. Wola Pękoszewska, f. Wola Pękoszewska, w. Wycinka Wolska).
- 19) WYLEZIN STARY (w. Wylezin Stary, f. Wylezin).
- 20) WYLEZIN NOWY (w. Wylezin Nowy).
- 21) WÓLKA JERUZALSKA (w. Wólka Jeruzalska, os. mł. Kokoszka).
- 22) WYMYSŁÓW (w. Wymysłów).
- 23) ZAWADY (w. Zawady, f. Zawady, w. Huta Zawadzka, w. Nowe Zawady).

(Warszawski Dziennik Wojewódzki 1933 nr 14 poz. 136)

Lata trzydzieste były dużo lepszym okresem rozwoju samorządu gminnego, mimo że w wielu gminach władze państwowe (sanacyjne) narzucały swoich wójtów i ograniczały czasem demokrację. Stabilizacja gospodarcza i rozwój ekonomiczny wpłynął na możliwość większych inwestycji. Budowano brukowane drogi (głównie szarwarkiem), sadzono drzewa, z tego okresu pochodzi wiele murowanych szkół. Był to także czas zorganizowania się licznych ochotniczych straży pożarnych, kółek rolniczych i organizacji społeczno-politycznych typu „Strzelec”, kół Przystosowania Wojskowego, Wychowania Fizycznego i wielu innych. W każdej gminie świętowano rocznice narodowe, budowano pomniki. Efektem tego było wpojenie ducha patriotyzmu i odpowiedzialności, który tak bardzo przydał się w czasie nadchodzącej wojny.

Warto dodać, że z dniem 1 kwietnia 1939 roku do województwa łódzkiego włączono powiat skierniewicki wyłączony z województwa warszawskiego.²⁰ Od tej pory okolice Kowies należały już do regionu łódzkiego.

²⁰ Dz. U. 1938 nr 27 poz. 240.

II WOJNA ŚWIATOWA

1 września 1939 roku wybuchła II wojna światowa. W początku września okolice Kowies znalazły się pod okupacją niemiecką. W październiku 1939 roku władze niemieckie przeprowadziły podział okupowanej części Polski. Część włączono bezpośrednio w skład III Rzeszy, z reszty utworzono Generalną Gubernię – całkowicie podległy Niemcom protektorat.

Obszar dawnej gminy Kowiesy wszedł w całości w skład Generalnej Guberni.

Generalna Gubernia składała się z 4 dystryktów. W ramach dystryktów powołano powiaty (*Kreise*). Gminę Kowiesy włączono w skład powiatu skierniewickiego w dystrykcie warszawskim.

Okupant w dniu 28 listopada 1939 roku wydał zarządzenie „o zarządzie gmin polskich” dla terenów Generalnej Guberni. Gminy stały się odtąd narzędziem władz okupacyjnych. Władze niemieckie zniosły samorząd wiejski. Rozwiązano rady gminne, zarządy gmin i rady gromadzkie. Pozostały tylko organy wykonawcze – wójt i sołtysi oraz urząd gminy z sekretarzem. Niemcy nie mogli zastąpić całego aparatu administracyjnego swoimi ludźmi. Przedwojenni wójtowie i sołtysi najczęściej pozostawali początkowo na swoich stanowiskach. Odsetek Niemców wśród nich był znikomy. Wójtowie i sołtysi stali się funkcjonariuszami niemieckich starostw. Do ich głównych zadań należała organizacja kontyngentów oraz wyznaczanie ludzi do pracy przymusowej. Mieli też obowiązek wskazywania osób współpracujących z podziemiem oraz osób ukrywających się (np. Żydów)²¹. Wójtowie i sołtysi organizowali prace szarwarkowe na rzecz Niemców.

Władze niemieckie zezwoliły na powstanie komisji doradczych przy wójcie, jako organie doradczym. Jednak pełnię odpowiedzialności ponosił wójt. Komisja mogła doradzać w sprawach realizacji zarządzeń niemieckich, dbać o estetykę wsi, organizować pomoc społeczną. Komisja stanowiła coś w rodzaju „okupacyjnego samorządu”. Wielu wójtów, sołtysów i doradców pełniło swoją funkcję z polecenia podziemia²².

Wójta mianował starosta i zatwierdzał szef okręgu (dystryktu). Starosta miał pełną władzę nad wójtem, kontrolował go i mógł uchylić każdą jego decyzję lub zmienić jego zarządzenie. *Wójtowie i sołtysi mieli obowiązek dokładnego wypełniania poleceń władz okupacyjnych, byli za to osobiście odpowiedzialni. W trudnych warunkach okupacyjnych ludzie ci przyjmowali różne postawy. Niektórzy spośród polskich wójtów i sołtysów starali się łagodzić los swych współrodaków z narażeniem własnego bezpieczeństwa; zdarzały się jednak wypadki kolaboracji*²³.

²¹ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 27.

²² Tamże, s. 28.

²³ Ćwik W. Reder, *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977, s. 154.

Rozporządzenie o zarządzie gmin polskich.

Z dnia 28 listopada 1939 r.

Na podstawie § 5 ust. 1 Dekretu Führer'a i Kanclerza Rzeszy Niemieckiej o Administracji okupowanych polskich obszarów z dnia 12 października 1939 r. (Reichsgesetzbl. I S. 2077, Dziennik Ustaw Rzeszy Niemieckiej I str. 2077) rozporządzam:

§ 1

Zarządem gminy (wsi, miasta, powiatu miejskiego) kieruje burmistrz za pełną i wyłączną odpowiedzialnością, a w razie niemożności wykonania obowiązków przezeń, jego zastępca.

§ 2

Burmistrz zastępuje gminę. Jest on przełożonym wszystkich osób zatrudnionych w służbie gminy. Przyjmuje ich do służby i zwalnia ich.

§ 3

Burmistrz ponosi odpowiedzialność za gminną gospodarkę finansową.

§ 4

Burmistrz ma do pomocy bez uszczerbku jego wyłącznej odpowiedzialności za porządek gminy 5 doradców w miejscowościach do 10.000 mieszkańców, a 10 doradców w miejscowościach ponad 10.000 mieszkańców.

§ 5

Doradców powołuje burmistrz spośród mieszkańców.

§ 6

Burmistrza i jego zastępcę powołuje w gminach do 20.000 mieszkańców Szef Okręgowy na przedstawienie przez Starostę, w miejscowościach ponad 20.000 mieszkańców Generalny Gubernator.

§ 7

Burmistrz ma być przynależnym do przeważającej w gminie grupy ludowej.

§ 8

(1) Bezpośrednią władzą nadzorczą nad gminami za wyjątkiem powiatów miejskich jest Starosta.

(2) Bezpośrednią władzą nadzorczą nad powiatami miejskimi jest Szef Okręgowy.

§ 9

Szef Okręgowy może ustanowić obok burmistrzów Starostów Miejskich, sprawujących w jego imieniu nadzór nad gminą.

§ 10

Władza nadzorcza, a w przypadku § 9 także Starosta Miejski, może uchylać, zmieniać, zastąpić i zawieszać każde zarządzenie burmistrza jak również sama z siebie wydawać własne zarządzenia.

§ 11

O ile według polskiego ustroju gmin utworzone są gminy zbiorowe z wójtem na czele, o tyle mają niniejsze postanowienia analogiczne zastosowanie.

§ 12

Prawo polskie, sprzeczne z niniejszymi postanowieniami, uchyla się.

§ 13

Przepisy potrzebne dla przeprowadzenia niniejszego rozporządzenia wyda Kierownik Wydziału Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Kierownikiem Wydziału Finansów przy Urzędzie Generalnego Gubernatora.

Krakau (Kraków), dnia 28 listopada 1939 r.

Generalny Gubernator
dla okupowanych polskich obszarów
F r a n k

Rozporządzenie o zarządzie gmin Polskich z 1939 roku

Urząd gminy był celem ataków partyzanckich. Niszczono akta kontyngentowe oraz zwykłe akta gminne.

Obok oficjalnych struktur władz gminnych wyznaczanych i kontrolowanych przez Niemców istniały też struktury polskiego państwa podziemnego. Każda gmina w ówczesnej Polsce miała podziemnego, konspiracyjnego wójta.

W czasie wojny rozbudowano urząd gminy, aby zapewnić sprawny pobór podatków i kontyngentów. Co tydzień każdy sołtys musiał stawić się w urzędzie gminy i wysłuchać kilkunastu zarządzeń w sprawie kontyngentów, podwód, podatków, bezpieczeństwa i wielu innych spraw. Zarządzenia były na przykład takie: *Zwracać uwagę, aby wałęsających się osobników zatrzymywać i meldować na posterunku, w rowach przydrożnych krów paść nie wolno, ogłoszono sołtysom, aby kontyngent jaj traktowali podobnie jak inne kontyngenty, zakaz korzystania z rozrywek i zabaw niebezpiecznych (huśtawki). Wszelkie tego rodzaju przyrządy należy natychmiast zlikwidować, w przeciwnym razie posiadania na swoim terenie huśtawek będą surowo karani.* Sołtysi musieli zwracać uwagę na zaciemnienie mieszkań każdej nocy oraz wyznaczać warty nocne. Sołtysi przekazywali zarządzenia ludności i organizowali skup żywności. Prowadzili kartoteki kontyngentowe. Kontyngenty były bardzo rozmaite, objęto nimi prawie wszystkie rodzaje produkcji rolniczej. Władze niemieckie ściągały kontyngenty: zbożowy, drobiarski, mięsny, warzywny, mleczny, ziemniaczany, słomy, miodu, jaj, buraka cukrowego, lnu, konopi. Oprócz tego zbierano także podatki. Każde gospodarstwo było dokładnie wymierzone i oszacowane pod względem dochodów. We wsiach wyznaczono tak zwanych „bańkowych” zbierających bańki z mlekiem od gospodarzy. Za niedostarczenie mleka na czas groziła grzywna oraz rekwizycja krowy.

Jak można sobie wyobrazić, zorganizowanie poboru tylu różnych produktów rolniczych nie było łatwe. Ludność miała poważne opóźnienia w oddawaniu kontyngentów. Sołtysi na każdej odprawie byli ponaglani do terminowego rozliczania kontyngentów i podatków. Dla tych, którzy opóźniali się w oddawaniu kontyngentów, powstał doraźny sąd gminny, ogłoszenia w tej sprawie rozklejano w gminie. Oprócz sądów były też inne sposoby dyscyplinowania opornych. Stosowano kary zbiorowe. Na przykład gromady wiejskie, które nie oddały 100% kontyngentów, nie miały prawa przemiału zboża w młynach.

Do stycznia 1945 roku na terenie gminy Kowiesy trwała okupacja niemiecka.

GMINNA RADA NARODOWA KOWIESY 1945-1954

W styczniu 1945 roku obszar Mazowsza i Ziemi Łódzkiej został zajęty przez Armię Czerwoną. Niemiecka administracja szybko opuściła ten teren.

Początkowo władzę przejmowali przedstawiciele delegatury Rządu na Kraj, bowiem legalnym rządem był Rząd Londyński, który w każdej gminie miał swojego przedstawiciela. Tymczasem w Lublinie powstał Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego działający pod osłoną ZSRR. To właśnie przedstawiciele tego komitetu, przy pomocy wojsk radzieckich, przejmowali faktyczną władzę w terenie. W każdej gminie, opanowanej przez Sowiecie, ustanowiono komendanta wojennego, który bardzo szybko odsunął od władzy prawowitych przedstawicieli. Sprzyjało temu skoncentrowanie dużych grup wojsk radzieckich. Po kilku tygodniach od wejścia Rosjan tworzone na nowo urzędy gminy na czele z wójtami. Byli to z reguły ludzie z autorytetem tolerowani przez wojska radzieckie. Wraz z wejściem Sowiecie ustalono obowiązkowe kontyngenty na rzecz Armii Czerwonej i wojsk polskich. Miały one podobny wymiar jak te z czasów wojny, zwano je „świadczkami rzeczowymi”. Z czasem je obniżano aż do zniesienia w 1947 roku.

W pierwszym okresie po wyzwoleniu opierano się na przedwojennych rozwiązaniach ustrojowych. Ustanowiony przez Sowiecie PKWN w Lublinie wydawał dekrety w sprawach organizacyjnych obszaru kraju wyzwolonego z pod okupacji niemieckiej. Dnia 21 sierpnia 1944 roku dekret PKWN przywrócił przedwojenne podziały na województwa, gminy i gromady.²⁴

Gmina Kowiesy powróciła do powiatu skierniewickiego w województwie łódzkim.

²⁴ Tamże, s. 159.

U S T A W A

z dnia 11 września 1944 r.

o organizacji i zakresie działania rad narodowych.

*Z ofiarnej walki ludu polskiego,
z krwi patriotów, przelanej ku chwale
Ojczyzny,
z bohaterskiego znoju żołnierzy Wolności,
z ducha braterskiej więzi Słowian w walce
z dziczą germańską,*

powstaje znów do życia Wolna i Niepodległa
Polska.

My, członkowie Krajowej Rady Narodowej, zgromadzeni na uwolnionej Ziemi Polskiej, pomni obowiązku wobec Narodu, z którego woli zjednoczyliśmy się do czynu i walki, wierni zasadom Manifestu Lipcowego, postanawiamy:

R o z d z i a ł I.

Powołanie rad narodowych.

Art. 1. Do czasu powołania stałej politycznej reprezentacji narodu w myśl zasad konstytucji z dnia 17 marca 1921 r., jako tymczasowe organy ustawodawcze i samorządowe na oswobodzonych od okupanta terenach Rzeczypospolitej Polskiej, działają rady narodowe.

Art. 2. 1. Struktura hierarchiczna rad narodowych jest następująca:

- a) Krajowa Rada Narodowa,
- b) wojewódzkie rady narodowe,
- c) powiatowe rady narodowe,
- d) miejskie rady narodowe,
- e) gminne rady narodowe.

2. Zakres działalności terytorialnej rad narodowych wskazanych w § 1 punkty b—e, opiera się na podziale administracyjnym Rzeczypospolitej Polskiej z tym, że Rady Narodowe miast Warszawy i Łodzi posiadają uprawnienia wojewódzkich rad narodowych, miejskie rady narodowe miast wydzielonych posiadają uprawnienia powiatowych rad narodowych, zaś miejskie rady narodowe miast nie wydzielonych — uprawnienia gminnych rad narodowych.

R o z d z i a ł II.

Skład rad narodowych.

Art. 3. Udział w tworzeniu rad narodowych biorą wszystkie organizacje i zrzeszenia

Fragment dekretu o radach narodowych z 11 września 1944 roku (Dz. U. 1944, nr 5, poz. 22)

Władze PKWN-u wprowadziły nowe rozwiązania ustrojowe. Wprowadzono wzorem ZSRR rady narodowe. W dniu 11 września 1944 roku wydano dekret o organizacji i zakresie działań Rad Narodowych.²⁵

Miały działać tymczasowo, ale pozostały aż do 1990 roku. Rady narodowe stanowiły „uspołecznioną formę sprawowania administracji”. Była to instytucja nieznana w społeczeństwie i podchodzono do niej na wsi z nieufnością. Rady narodowe zostały włączone w skład systemu samorządowego. Ostateczny kształt organizacji samorządu lokalnego został określony na mocy dekretu z 23 listopada 1944 roku. Zagwarantowano istnienie wspólnot samorządowych gminnych, powiatowych i wojewódzkich z własnym majątkiem i osobowością prawną. Wspólnota samorządowa posiadała swoje organy wykonawcze – zarządy oraz uchwałodawcze – rady narodowe (zamiast poprzednio rad gminnych). Zakres działań organów regulowały przepisy przedwojenne (z 1933 roku). Jednocześnie rady narodowe na mocy innych przepisów stanowiły organy władzy państwowej o szczególnych kompetencjach kontrolnych. Organem rad narodowych były prezydium rad narodowych złożone z przewodniczącego, zastępcy i kilku członków. To właśnie

²⁵ Dz.U. 1944 nr 5 poz. 22

prezydium rad narodowych z czasem zaczęły przejmować funkcje zarządów gmin. Organ ten działał kolegialnie zbierając się na sesjach.

Gminne rady narodowe składały się z nie mniej niż 16 i nie więcej niż 36 radnych, „reprezentujących w miarę możliwości ludność poszczególnych wsi”. W skład gminnej rady narodowej wchodziła odtąd członkowie rady gminnej powołani przed uchwaleniem dekretu o radach narodowych, przedstawiciele organizacji politycznych, zrzeszeń społecznych, organizacji młodzieżowych, przedstawiciele wojskowości, nauki i pracy społecznej.

W praktyce członkowie rad byli delegatami partii politycznych i organizacji społecznych kontrolowanych przez nowe władze. Początkowo zasiadały w nich także osoby z przedwojennego samorządu, autorytety miejscowe, nawet księża. Te osoby wyrzucano przy częstych „reorganizacjach” rad zarządzanych przez rady wyższego szczebla. Wola ludności poszczególnych wsi nie miała najmniejszego znaczenia. Niewygodnych radnych usuwano, a w ich miejsce powoływano nowych na mocy uchwały gminnej rady. Preferowano ludzi związanych z PPR (potem PZPR) i o niskim statusie majątkowym. Największa „akcja wymiany” radnych miała miejsce w 1948 roku.

Gminne rady narodowe w głosowaniu tajnym większością głosów wybierał zarząd gminny, jako organ wykonawczy. Zarząd składał się z wójta, podwójciego i trzech członków. Wybór wójta i podwójciego podlegał zatwierdzeniu przez starostę. Kompetencje zarządu były takie same jak przed wojną, jednak z czasem zaczęto pomniejszać ich rolę. Ich funkcje przejmowały prezydium rad narodowych spychając wójta do mało znaczącej w gminie roli wykonawcy poleceń prezydium GRN.

Zarząd gminy miał do pomocy urząd gminy z sekretarzem na czele. W urzędach zatrudniono więcej urzędników – referentów. Byli to referenci ds. administracyjnych, wojskowych, kontyngentów, podatkowych itp. Zatrudniano także woźnego. Wiązało się to ze wzrostem biurokracji. Po wojnie płace w administracji lokalnej były bardzo małe i z tego powodu wielu wykwalifikowanych urzędników przedwojennych odeszło z pracy. Z czasem zastąpili ich nowi – ukształtowani według zupełnie nowych wzorców.

Miasta Gminy wiejskie	Ludność					
	ogó- łem	męż- czy- źni	ko- biety	w wieku lat		
				poni- żej 18	18-59	60 i wię- cej
Pow. Skierniewice — <i>County Skierniewice</i>						
Miasto Skierniewice	17666	7604	10062	5455	10357	1854
Gminy wiejskie						
Dębowa Góra	4402	2103	2299	1739	2341	322
Doleck	6455	3065	3390	2456	3425	574
Głuchów	9032	4418	4614	3437	4777	818
Grzymkowice	3134	1477	1657	1326	1567	241
Korablewice	7315	3426	3889	2750	3910	655
Kowiesy	3945	1843	2102	1480	2102	363
Skierniewka	10777	5271	5506	4041	5809	927
Słupia	6217	3024	3193	2239	3400	578

Dane ze spisu powszechnego z 1946 roku gmina Kowiesy liczyła 3945 mieszkańców
(*Powszechny sumaryczny spis ludności z dnia 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947, s. 30)

Tuż po wojnie praca urzędników gminnych była bardzo trudna. Wszystko za sprawą podziemia niepodległościowego, które walczyło z władzą komunistyczną. Nowa władza nie cieszyła się poparciem ogółu ludności. Powszechnie odbierano ją jako narzuconą przy pomocy Armii Czerwonej. Świadczyły o tym prawdziwe wyniki referendum z 1946 roku (słynne hasło 3 razy „tak”) oraz wyborów ze stycznia 1947 roku. Masowe fałszerstwa spowodowały przejęcie pełni władzy przez komunistów.

Typowe dla tego pierwszego okresu powojennego była słaba frekwencja na sesjach gminnych rad narodowych. Zapewne nie wszyscy chcieli uczestniczyć we władzach ustanowionych przez komunistów, dodatkowo w tym czasie uczestniczenie we władzach gminnych mogło spowodować pobicie przez siły niepodległościowe. Wymierzanie publicznie kar cielesnych, było standardową karą dla zwolenników nowej władzy. Często zdarzało się, że niektórzy członkowie władz gminnych wyjeżdżali na Ziemię Zachodnie porzucając często ważne funkcje we władzach lokalnych.

Ówczesny samorząd gminny zajmował się instytucjami oświatowymi, kulturalnymi, ochrony zdrowia, dróg lokalnych, gospodarki komunalnej, transportu.

Dochody samorządu pochodziły z różnego rodzaju opłat administracyjnych, targowych, za korzystanie z urządzeń komunalnych, pożyczek, dotacji Skarbu Państwa oraz dodatków do podatków państwowych (głównie podatek gruntowy).

Gromady wiejskie w okresie powojennym działały w oparciu o dawne rozwiązania prawne. Nadal istniało zebranie gromadzkie na czele z sołtysem i radą gromadzką. Wspólnoty gromadzkie organizowały życie zbiorowe swojej gromady. Jednak ich rola zaczęła być ograniczana. Formalnie rozporządzały majątkiem gromadzkim, jednak niewiele go pozostało, ponieważ został upaństwowiony. Władze komunistyczne wprowadziły, bowiem podział majątku na państwowy, spółdzielczy i prywatny. Grunty gromadzkie i majątek gromadzki w tym podziale przeszły na własność państwa.

Do 1950 roku formalnie nadal działał samorząd gminny, jednak gminne rady narodowe uzyskały niewiele uprawnień do samodzielnego działania. (...) W systemie rad narodowych dominująca rola została powierzona organom wykonawczym i aparatowi urzędniczemu. Następowala biurokratyzacja życia publicznego. Szybko niszczał dawny majątek samorządowy, bo jego nowy właściciel – Skarb Państwa – nie potrafił temu skutecznie przeciwdziałać.²⁶

Samorząd gminny nie miał prawa istnieć w socjalistycznym państwie. Na mocy ustawy z 20 marca 1950 roku *O terenowych organach jednolitej władzy państwowej*²⁷ zniesiono samorząd terytorialny (pozostał nadal okręg zwany gminą). Jego cały majątek przejęło państwo. Rozwiązano organy wykonawcze gmin (wójt i zarząd gminy), rady gromadzkie. Ich kompetencje przejęły rady narodowe. Wprowadzono wtedy jednolity system władz i administracji terenowej oparty na wzorach radzieckich. Rady narodowe *były organami władzy państwowej w jednostkach podziału terytorialnego i na ich obszarze kierowały działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną. Na czele rad stały prezydium, które w praktyce przejęły funkcję rad narodowych*²⁸. Rady narodowe wybierano w wyborach powszechnych przez miejscową ludność²⁹. Pierwsze wybory przeprowadzono jednak dopiero w 1954 roku.

W ten sposób pełnię władzy w gminie przejęły rady narodowe oraz prezydium – organ kolegialny. Już wcześniej obniżano rolę wójta i zarządu, teraz zlikwidowano te pozostałości *sanacyjnej Polski*. Prezydium zbierały się na sesjach podobnie jak wcześniej zarządy gminy. Pozostały nadal urzędy gminy pracujące pod kierunkiem sekretarzy gmin. Sekretarze wchodzili odtąd w skład prezydium.

Sołtysi do tej pory podlegali wójtom i starostom, od czasu wejścia przepisów z 1950 roku podlegali przewodniczącym gminnych rad narodowych.

Po wojnie utrzymywał się podział na gromady wiejskie z sołtysami na czele. Nie miały one jednak żadnych uprawnień samorządowych. Gmina Kowiesy składała się z 23 gromad: Borszyce, Budy Chojnackie, Budy Wolskie, Chojnaty, Chojnatka, Chrzczonowice, Franciszków, Jakubów, Janów, Kowiesy, Michałowice, Nowy Lindów, Paplin, Paplinek, Pękoszew, Turowa Wola, Wędrogów, Wola Pękoszewska, Wólka

²⁶ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 36.

²⁷ Dziennik Ustaw, 1950, nr 14, poz. 130.

²⁸ Kallas M., *Historia Ustroju Polski*, Warszawa 2001, s. 396.

²⁹ Tamże.

Jeruzalska, Wylezin Nowy, Wylezin Stary, Wymysłów, Zawady.³⁰ Do gminy Doleck należały gromady, współcześnie należące do gminy Kowiesy: Chełmce, Jeruzal i Lisna. Warto wspomnieć, że w 1953 roku zmieniono nazwę gminy Doleck na Kawęczyn Nowy (w okresie międzywojennym gromada ta nosiła nazwę *Kawenczyn Nowy*).³¹

W latach 1953-1954 roku rozpoczęto kampanię propagandową informującą o potrzebie zmian w administracji. Władza ludowa miała znaleźć się *bliżej ludu*, a nie tylko w często odległej siedzibie gminy. „Sanacyjny” przeżytek w postaci gmin miał zostać zlikwidowany. Z końcem 1954 roku gminy (w tym Kowiesy) zakończyły działalność.

GROMADZKIE RADY NARODOWE

Już w 1953 roku rozpoczęto przygotowania do zmian w podziale administracyjnym kraju najniższego szczebla. Dawne granice gmin miały się zmienić. Gminy miały zastąpić mniejsze jednostki – gromady. Celem reformy miało być *włączenie coraz szerszych rzesz pracujących do udziału w rządzeniu państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi*.

Zlikwidowano już samorząd gminny, teraz likwidacji miały ulec także gminy. Kraj miał ulec zupełnej przebudowie. Gromady miały stać się załącznikiem dużych, kolektywnych gospodarstw rolnych, coś na kształt radzieckich kolchozów.

25 września 1954 roku weszła w życie ustawa o reformie podziału administracyjnego.³² W miejsce dotychczasowych gmin powstały nowe gromady położone na terenie jednej lub sąsiadujących ze sobą dawnych gmin. Nowe gromady miały mieć powiązania komunikacyjne, wspólne *urządzenia gospodarcze, kulturalne, zdrowotne*. Liczba mieszkańców miała się wahać od tysiąca do trzech tysięcy, powierzchnia od 15 do 50 kilometrów kwadratowych. Na czele całości stała Gromadzka Rada Narodowa z Prezydium (przewodniczący, zastępca, sekretarz prezydium i dwóch, trzech członków).

Początkowo Gromadzkie Rady Narodowe (GRN) miały bardzo wąskie kompetencje. Według ustawy gromadzkie rady: *kierują w swoim zakresie na terenie gromady działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną* (art. 10). W praktyce zostały głównie sprowadzone do wykonywania zarządzeń władz powiatowych. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej sprawowało szczegółową kontrolę nad działalnością władz gromadzkich.

Gromada uchwałała budżet (z czego połowa szła na kilkusobową administrację), zarządzała mieniem gromadzkim, prowadziła sprawy meldunkowe i rejestrację rowerów. Budżety gromadzkie powiązane były z budżetem powiatowym. Bez wsparcia władz powiatowych żadne inwestycje nie mogły być prowadzone, gdyż przekraczało to możliwości niewielkiej gromady. W tych czasach w niewielkim zakresie remontowano drogi sposobem szarwarkowym. Głównym zadaniem gromad okazało się organizowanie rolnictwa w celu powiększenia zbiorów i maksymalne zrealizowanie narzuconych planów skupu i podatków.

³⁰ Wykaz Gromad Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej według stanu z dnia 1 VII 1952 r., PRL, GUS, Warszawa s. 105.

³¹ Dz. U. 1953 nr 42 poz. 199.

³² Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191.

Gromady obejmowały kilka wsi, często nie mając na swoim terenie prawie żadnych instytucji użyteczności publicznej z wyjątkiem szkół. Często Gminne Spółdzielnie, ośrodki zdrowia, komendy MO itp. pozostawały poza granicami gromady skazując gromady na niesamodzielny byt.

Sołtysi w historii mieli lepsze i gorsze okresy, ale byli zawsze. Obowiązki sołtysów przejęli pełnomocnicy gromadzkich rad narodowych, powoływani przez gromadzką radę narodową. *Pełnomocnik działał w oparciu o wytyczne GRN i był łącznikiem między gromadą a wsią.* Do jego zadań należało organizowanie czynów społecznych, zwoływał zebrania wiejskie, *wpływał na polityczno-społeczne postawy wsi, informował GRN o skargach i postulatach ludności.* Wystawiał świadectwa pochodzenia zwierząt. Co tydzień uczestniczył w odprawach w biurze gromadzkim. Instytucja pełnomocników nie sprawdziła się i nigdy nie została przez wieś zaakceptowana. Pełnomocnik nie był przez nich wybierany i nie reprezentował wsi. Był po prostu przedstawicielem władzy egzekwującym wykonywanie przez obywateli obowiązków wobec państwa. W latach 1954–1958 zebrania wiejskie nie mogły uchylać żadnych uchwał, mogły jedynie zgłaszać postulaty³³.

191

U S T A W A

z dnia 25 września 1954 r.

o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych.

W celu:

- włączenia coraz szerszych rzesz pracujących chłopów do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijania ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi,
- sprawniejszego zaspokajania potrzeb materialnych i kulturalnych ludności,
- dalszego zbliżenia organów władzy państwowej do najszerszych mas pracujących wsi — stanowi się, co następuje:

Rozdział 1.

Utworzenie gromad.

Art. 1.

W miejsce dotychczasowych gmin i gromad tworzy się nowe gromady, jako jednostki podziału administracyjnego wsi.

Art. 2.

W skład gromady powinny wchodzić wsie, położone na terenie jednej gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, powiązane komunikacyjnie oraz posiadające wspólne urządzenia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne.

Fragment ustawy o podziale administracyjnym wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. 1954, Nr 43, poz. 191)

Gromady miały się stać zalążkiem przyszłych dużych kolektywnych gospodarstw rolnych. Powoli wprowadzano kolektywne formy gospodarowania. Na przykład w wykonywaniu siewów poszczególne wsie miały współzawodniczyć i dodatkowo cała

³³ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 37.

gromada współzawodniczyła z inną gromadą. Formalnie każde gospodarstwo rolne było prywatne i oddzielne, lecz plany siewów, omłotów itd. układano wspólnie i każdy rolnik, który za wcześnie lub za późno zasiał zboże mógł mieć kłopoty. Według planu akcja żniwna w 1955 roku miała się skończyć 15 sierpnia i do 1 września każda wieś miała odstawić 100% swoich zobowiązań w zbożu. Większość plonów należało oddać za symboliczne pieniądze na rzecz państwa, dopiero nadwyżki można było sprzedać. Za niewykonanie planów groziły kary. Do najłagodniejszych należało wywieszenie nazwiska „opornego chłopca” na specjalnej tablicy przed biurem gromadzkim.

W październiku 1956 roku dawny system stalinowski upadł. Władzę przejął Władysław Gomułka. Na razie wycofano się z projektu powszechnej kolektywizacji. System podziału na małe gromady nie odpowiadał tym planom.

Od lutego 1958 roku weszła w życie nowa ustawa o radach narodowych dająca im większe uprawnienia.³⁴ Rozpoczęto także proces komasacji gromad w większe jednostki, bowiem większość z nich była kompletnie nieefektywna. Przy tworzeniu gromad propaganda tłumaczyła, że władza będzie bliżej ludzi. Gdy rozpoczęto scalanie gromad nie było żadnej akcji propagandowej więc ludzie odbierali to z nieufnością.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku precyzyjniej sformułowano zakres działania rad narodowych i ich kompetencje. Rada uchwalała na posiedzeniach lub rozpatrywała akty o zasadniczym znaczeniu dla podległego terytorium, jak budżet, plan społeczno-gospodarczy, sprawozdania z jego wykonania. Do zadań gromadzkich rad należało w szczególności: *współdziałanie z kółkami rolniczymi, spółdzielniami produkcyjnymi, dbanie o prawidłową gospodarkę w lasach, współdziałanie ze spółdzielniami w zakresie zaopatrzenia i usług, zarząd mieniem gromadzkim, drobnymi zakładami produkcyjnymi, usługowymi, zabezpieczenie pomieszczeń i obsługa szkół podstawowych, przysposobienia rolniczego, izb porodowych, bibliotek*. Aparatem wykonawczym i zarządzającym rady było prezydium, opiniodawczym i kontrolnym komisje rady. Organami pomocniczymi gromadzkich rad byli sołtysi i zebrania wiejskie. Prezydium (przewodniczący i 4-5 członków) jako organ wykonawczo-zarządzający rady, reprezentowało radę na zewnątrz i organizowało pracę rady narodowej. Przewodniczący prezydium wybrany przez radę musiał być zatwierdzony przez Powiatową Radę Narodową. Komisje rady opiniowały i inicjowały sprawy mające być przedmiotem sesji, kontrolowały działalność aparatu prezydium i całej rady. Szefowie komisji gromadzkich nie wchodzili w skład prezydium.

Sekretarz gromadzki nie wchodził odtąd w skład prezydium, stojąc na czele biura gromadzkiego złożonego z kilku urzędników (referentów). W biurze gromadzkim pracował też przewodniczący jako etatowy pracownik.

Pierwsze wybory do rad gromadzkich przeprowadzono 5 grudnia 1954 roku. Tym wyborom towarzyszyła wielka akcja propagandowa. Kolejne wybory również przeprowadzano w podobny sposób. Frekwencja zawsze zbliżała się do 100%, tyle samo głosowało na jedyną listę wyborczą – Front Jedności Narodu. Mimo, że wyniki były z góry znane władze przywiązywały, wzorem ZSRR, dużą wagę do wyborów. Pierwsze dwie kadencje rad narodowych były trzyletnie (1955-1958, 1958-1961). Od 1961 roku kadencje

³⁴ Dz.U. z 1958 nr 5 poz. 16 (tekst ujednolicony Dz.U. z 1975 nr 26 poz. 139)

rad narodowych były czteroletnie. Wybory miały miejsce w latach 1961, 1965 i 1969.³⁵

Przed każdymi wyborami na wsiach przeprowadzano kampanię wyborczą, co oznaczało zebranie na którym mieszkańcy mieli wysuwać swoje postulaty (np. budowy drogi czy szkoły). Realne postulaty stawały się programem wyborczym. Z ich wypełnieniem bywało różnie.

Jednym z problemów ówczesnej administracji było rozdrobnienie. W dawnej gminie utworzono po kilka gromadzkich rad narodowych z osobnymi biurami gromadzkimi. W każdej z tych gromad należało zapewnić lokal, sprzęt biurowy i kadry. Często był z tym duży problem. Pensje były niskie i trudno było znaleźć kompetentne osoby do pracy.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku na wsiach na nowo powołano sołtysów i zwoływano okresowo zebrania wiejskie. Artykuł 72, punkt 1 i 2 głosił: *Celem rozpatrywania spraw dotyczących poszczególnych wsi, wchodzących w skład gromady zwołuje się zebranie mieszkańców tych wsi (zebranie wiejskie). Dla zapewnienia stałej łączności między poszczególnymi wsiami a gromadzką radą narodową i jej prezydium mieszkańcy wsi wybierają sołtysa.* Powrócono do zebrań wiejskich. Sołtys uczestniczył w sesjach GRN z głosem doradczym.

Dla wsi polskiej okres po 1956 roku jest często nawet dobrze oceniany przez świadków. Po latach represji wiele się zmieniło. Władze przestały na siłę tworzyć spółdzielnie produkcyjne i PGR-y, co dało szybki efekt wzrostu produkcji rolnej. Zmniejszono wymiary obowiązkowych dostaw oraz podatków. Podniesiono ceny skupu. Polepszyło się zaopatrzenie sklepów, w tym także w materiały budowlane tak potrzebne na wsi. Władze państwowe położyły duży nacisk na spółdzielczość mleczarską, ogrodniczą i kredytową (Spółdzielnie Oszczędnościowo-Kredytowe). Utworzono Państwowe Ośrodki Maszynowe (POM), które świadczyły usługi maszynowe dla rolników. Władze postawiły na szkolenia rolnicze (organizowane w sezonie jesienno-zimowym). Wieś „zasypano” nawozami sztucznymi, które należało obowiązkowo wykupić³⁶. Propagowano uprawę warzyw i owoców. Przy biurze gromadzkim rozpoczęła działalność gromadzka służba rolna złożona z agronoma i zootechnika gromadzkiego. Rozpoczęto weryfikacje gospodarstw rolnych pod względem rentowności. Duży nacisk kładziono na powstawanie kółek rolniczych mogących po preferencyjnych cenach kupować maszyny rolnicze. Kółka prawie siłą zakładano w każdej wsi. Z czasem tworzone Międzykółkowe Bazy Maszynowe mające na celu stworzenie lepszych usług dla rolników. Jednak władze nie zrezygnowały całkiem z zamierzeń kolektywizacji rolnictwa. Podtrzymywano nierentowne Państwowe Gospodarstwa Rolne oraz spółdzielnie produkcyjne, które się nie rozwijały. W PGR-ach nadal panował bałagan i marnotrawstwo. Wiele jeszcze było marnotrawstwa w Gminnych Spółdzielniach mających monopol na handel, skup i usługi na wsiach.

Dużo sił i środków poświęcono słusznej akcji podniesienia poziomu oświaty, czytelnictwa i zwalczania analfabetyzmu. Na tym polu działały biblioteki gromadzkie. Borykały się one często z licznymi problemami.

Jedynymi tolerowanymi partiami politycznymi na wsi było Zjednoczone Stronnictwo

³⁵ Daty wyborów: 5 grudnia 1954, 2 lutego 1958, 16 kwietnia 1961, 30 maja 1965, 1 czerwca 1969.

³⁶ Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II...*, s. 270.

Ludowe cieszące się dość dużym poparciem oraz Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Ta druga cieszyła się małą popularnością. Nowych członków trudno było pozyskać.

W końcu 1954 roku w powiecie skierniewickim powołano następujące gromady na mocy uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi.

GROMADA DAŃKÓW 1954 - 1972

W skład gromady Dańków z siedzibą gromadzkiej rady w Dańkowie weszły dotychczasowe obszary gromad: Dańków, Byki, Franklin, Niemirowice, Orla Góra, Podlesie, Rzeczków, część obszaru gromady Błazejowice stanowiąca parcele Błazejowice, kolonia Błazejowice A, kolonia Błazejowice B i parcele Błazejewka, część obszaru gromady Wilcze Piętki stanowiąca parcele Galinki I, wieś Wilcze Piętki i kolonię Galinki II położona na południe od drogi Dańków – Jakubów z gminy Dańków w powiecie skierniewickim oraz gromady: Aleksandrów z gminy Marianów i Podświetkowice z gminy Stara Wieś w powiecie rawskim.³⁷

W 1962 roku do gromady włączono obszar zniesionej gromady Grzymkowice.³⁸ Gromada funkcjonowała do końca 1972 roku.

GROMADA GRZYMKOWICE 1954 - 1961

W skład gromady Grzymkowice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Grzymkowicach weszły obszary gromad: Biała Wieś, Białogórne, Grzymkowice, Pachy, Tuniki, część obszaru dotychczasowej gromady Błazejowice stanowiąca kolonię Błazejowice B i wieś Błazejowice, część obszaru dotychczasowej gromady Wilcze Piętki stanowiąca PGR Galinki i parcele Galinki II po granicy gruntów O.Z.R. i spółdzielni produkcyjnej do granicy powiatu grójeckiego – gminy Dańków oraz dotychczasowe gromady: Jakubów, Nowy Lindów, część obszaru dotychczasowej gromady Turowa Wola stanowiąca osiedle Turowa Wola i część wsi Nastyczówka, położona między gruntami wsi Lindów Nowy i Jakubów z gminy Kowiesy.³⁹

Gromada została zniesiona z końcem 1961 roku, a obszar jej włączona do gromady Dańków.⁴⁰

GROMADA JERUZAL 1954 - 1972

W skład gromady Jeruzal z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Jeruzalu weszły obszary gromad: Esterka, Lisna, Chełmce, Doleck, Sewerynów i część obszaru gromady Jeruzal położona na południe od szosy Skierniewice – Zawady z gminy Kawęczyn Nowy oraz gromada Wólka Jeruzalska z gminy Kowiesy.⁴¹

³⁷ Dz. U. WRN w Łodzi 1954 nr 11 poz. 39.

³⁸ Dz. U. WRN w Łodzi 1961 nr 11, poz. 61.

³⁹ Dz. U. WRN w Łodzi 1954 nr 11 poz. 39.

⁴⁰ Dz. U. WRN w Łodzi 1961 nr 11, poz. 61.

⁴¹ Dz. U. WRN w Łodzi 1954 nr 11 poz. 39.

W 1959 roku do gromady włączono obszar wsi Dzwonkowice i Psary Dzwonkowskie ze zniesionej gromady Raducz oraz wieś Łajszczew Stary, wieś Staropol, parcele Staropol I i II, wieś Budy Wolskie, parcele Nowiny, wieś Sapy Folwarczne, wieś Sapy Włościańskie, wieś Emilianów i wieś Jeruzal (część położona na północ od szosy Skierniewice – Zawady) ze zniesionej gromady Lisowola.⁴²

Gromada funkcjonowała do końca 1972 roku.

GROMADA KOWIESY 1954 - 1972

W skład gromady Kowiesy z siedzibą władz gromadzkich w Kowiesach weszły dotychczasowe gromady: Kowiesy, Budy Chojnackie, Chojnata, Chojnatka, Michałowice, Chrzczonowice, Franciszków, Janów, Paplin, Paplinek, Wędrogów, Wylezin Stary, Wylezin Nowy, Wymysłów, część obszaru dotychczasowej gromady Turowa Wola, stanowiąca wieś Turowa Wola, parcele Turowa Wola, osiedle Myszadla – Turowa Wola, wieś Jaśminówka i zachodnia część wsi Nastyczówka o powierzchni 79 ha z gminy Kowiesy.⁴³

Gromada Kowiesy została uznana za gromadę przyszłościową i w 1959 roku do gromady włączono obszar zniesionej gromady Wola Pękoszewska.⁴⁴ Gromada funkcjonowała do końca 1972 roku.

Przewodniczący Gromadzkiej Rady Narodowej w Kowiesach

Nazwisko i imię	Okres sprawowania funkcji
Fidrysiak Józef	1965-15. 10. 1966. ⁴⁵
Piekut Wojciech	1966-1972 ⁴⁶

⁴² Dz. U. WRN w Łodzi 1958 nr 9, poz. 34.

⁴³ Dz. U. WRN w Łodzi 1954 nr 11 poz. 39.

⁴⁴ Dz. U. WRN w Łodzi 1961 nr 11, poz. 61.

⁴⁵ Zginął śmiercią tragiczną.

⁴⁶ Relacja pracowników UG Kowiesy: Janiny Powązka, Zofii Jakubiak, Edyty Adamczyk.

GROMADA LISOWOLA 1954 - 1958

W skład gromady Lisowola z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lisowoli weszły obszary gromad: Lisowola, Łajszczew Stary, Łajszczew Nowy, Emilianów, Sapy i Wincentów z gminy Puszcza Mariańska, gromada Budy Wolskie z gminy Kowiesy oraz gromada Wycześniak i część obszaru gromady Jeruzal obejmująca grunty położone na północ od szosy Skierniewice – Zawady z gminy Kawęczyn Nowy.⁴⁷

Gromada nie została uznana przez ówczesne władze za przyszłościową i została zniesiona z końcem 1958 roku. Wieś Łajszczew Stary, wieś Staropol, parcele Staropol I i II, wieś Budy Wolskie, parcele Nowiny, wieś Sapy Folwarczne, wieś Sapy Włościańskie, wieś Emilianów i wieś Jeruzal (część położona na północ od szosy Skierniewice – Zawady) włączono do gromady Jeruzal. Wieś Łajszczew Nowy i wieś Staropol A włączono do gromady puszcza Mariańska. Wieś i parcele Lisowola, wieś Wycześniak, wieś Wincentów, wieś Potoki i parcele Wycześniak – Żerań włączono do gromady Kamion.⁴⁸

GROMADA WOLA PĘKOSZEWSKA 1954 - 1958

W skład gromady Wola Pękoszewska z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Woli Pękoszewskiej weszły obszary gromad: Borszyce, Pękoszew, Wola Pękoszewska i Zawady z gminy Kowiesy.⁴⁹

Gromada nie została uznana przez ówczesne władze wojewódzkie za przyszłościową i została zniesiona z końcem 1958 roku, a obszar jej włączono do gromady Kowiesy.⁵⁰

⁴⁷ Dz. U. WRN w Łodzi 1958 nr 9, poz. 34.

⁴⁸ Dz. U. WRN w Łodzi 1958 nr 9, poz. 34.

⁴⁹ Dz. U. WRN w Łodzi 1954 nr 11 poz. 39.

⁵⁰ Dz. U. WRN w Łodzi 1961 nr 11, poz. 61.

SPISY RADNYCH GROMADZKICH

GROMADA KOWIESY

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961																								
1. Karwowski Józef 2. Radkiewicz Halina 3. Baran Kazimierz 4. Wydrzyński Franciszek 5. Bednarek Władysław 6. Szelażek Jan 7. Sygit Bolesław 8. Gręda Józef 9. Reszka Stefan 10. Dąbrowski Zygmunt 11. Kośła Zofia 12. Górski Marcin 13. Skrzeczyński Józef 14. Długosz Wacława 15. Radkiewicz Władysław 16. Gradowska Maria 17. Zwierzchowski Antoni 18. Popławski Ignacy 19. Brzeszcz Tadeusz 20. Zarębski Antoni 21. Olejnik Jan	Gromadzkiej Rady Narodowej w Kowiesach w okręgu wyborczym Nr 1 <table> <tr> <td>1. Bednarek Marcin</td><td>4. Olejnik Jan</td></tr> <tr> <td>2. Hofman Władysław</td><td>5. Piekut Wojciech</td></tr> <tr> <td>3. Kaczorowski Wiesław</td><td></td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 2 <table> <tr> <td>1. Pragski Bolesław</td><td>3. Janus Stefan</td></tr> <tr> <td>2. Foks Bolesław</td><td>4. Maciszewski Stefan</td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 3 <table> <tr> <td>1. Szczepański Antoni</td><td>4. Kwiatkowski Franciszek</td></tr> <tr> <td>2. Wojdalski Józef</td><td>5. Wydrzyński Franciszek</td></tr> <tr> <td>3. Skrzeczyński Józef</td><td>6. Bednarek Władysław</td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 4 <table> <tr> <td>1. Fidrysiak Józef</td><td>5. Michalski Aleksander</td></tr> <tr> <td>2. Kaczmarek Andrzej</td><td>6. Rakowski Antoni</td></tr> <tr> <td>3. Dąbrowski Zygmunt</td><td>7. Bełc Henryk</td></tr> <tr> <td>4. Kobyłecki Feliks</td><td></td></tr> </table>	1. Bednarek Marcin	4. Olejnik Jan	2. Hofman Władysław	5. Piekut Wojciech	3. Kaczorowski Wiesław		1. Pragski Bolesław	3. Janus Stefan	2. Foks Bolesław	4. Maciszewski Stefan	1. Szczepański Antoni	4. Kwiatkowski Franciszek	2. Wojdalski Józef	5. Wydrzyński Franciszek	3. Skrzeczyński Józef	6. Bednarek Władysław	1. Fidrysiak Józef	5. Michalski Aleksander	2. Kaczmarek Andrzej	6. Rakowski Antoni	3. Dąbrowski Zygmunt	7. Bełc Henryk	4. Kobyłecki Feliks	
1. Bednarek Marcin	4. Olejnik Jan																								
2. Hofman Władysław	5. Piekut Wojciech																								
3. Kaczorowski Wiesław																									
1. Pragski Bolesław	3. Janus Stefan																								
2. Foks Bolesław	4. Maciszewski Stefan																								
1. Szczepański Antoni	4. Kwiatkowski Franciszek																								
2. Wojdalski Józef	5. Wydrzyński Franciszek																								
3. Skrzeczyński Józef	6. Bednarek Władysław																								
1. Fidrysiak Józef	5. Michalski Aleksander																								
2. Kaczmarek Andrzej	6. Rakowski Antoni																								
3. Dąbrowski Zygmunt	7. Bełc Henryk																								
4. Kobyłecki Feliks																									

Kadencja 1961-1965		
Gromadzkiej Rady Narodowej w Kowiesach:		
w okręgu wyborczym Nr 1 1. Bednarek Marcin 2. Hofman Władysław 3. Piekut Wojciech 4. Seferyński Antoni 5. Nalej Józef 6. Nowak Jan 7. Pragski Bolesław w okręgu wyborczym Nr 2 1. Gradowska Maria	2. Bilski Stanisław 3. Bednarek Władysław 4. Kwiatkowski Franciszek 5. Wojdalski Józef 6. Zwierzchowski Antoni 7. Wojtczak Leon w okręgu wyborczym Nr 3 1. Bełc Henryk 2. Fidrysiak Józef 3. Dobrowolski Kazimierz	4. Borowiec Jan 5. Dąbrowski Zygmunt w okręgu wyborczym Nr 4 1. Gajdziński Edward 2. Michalski Bogdan 3. Michalak Stanisław 4. Gmaj Kazimierz 5. Waciławek Jan 6. Bednarz Władysław 7. Kwaśny Czesław 8. Pyłka Genowefa

Kadencja 1965-1969	Kadencja 1969-1972 (1973)
Kuzalski Eugeniusz, Suplewski Marian, Wieczorek Stanisław, Rogoziński Andrzej, Dąbrowska Janina, Bednarek Władysław, Janus Stefan, Kwiatkowski Franciszek, Wojtczak Leon, Piekut Wojciech, Fidrysiak Józef, Jankowski Stanisław, Dąbrowski Zygmunt, Bełc Henryk, Kuzalska Halina, Przygodziński Mieczysław, Bednarz Władysław, Pyłka Genowefa, Gajdziński Edward, Michalak Stanisław, Michalski Bogdan, Przyłuski Zygmunt, Sawicki Henryk, Wacławek Jan	Kuzalski Eugeniusz, Wieczorek Stanisław, Popławski Ignacy, Powązka Jadwiga, Miroślawski Bolesław, Wojdalski Józef, Zwierzchowski Antoni, Dębkowski Jerzy, Janus Stefan, Kwiatkowski Franciszek, Wojtczak Leon, Piekut Wojciech, Jankowski Stanisław, Bełc Henryk, Wacławek Henryk, Popławski Józef, Dobrowolski Kazimierz, Michalak Stanisław, Przyłuski Zygmunt, Sawicki Henryk, Wacławek Jan, Bedełek Wiesław, Gmaj Sabina, Panek Wiesław

GROMADA JERUZAL

Kadencja 1955-1957	Kadencja 1958-1961																
1. Żaczkiwicz Zdzisław 2. Zieliński Tadeusz 3. Bielecki Bogdan 4. Wilczak Jan 5. Sas Bolesław 6. Łęczycki Jan 7. Gręda Krystyna 8. Krakowiak Maria 9. Przygodzińska Barbara 10. Przygodzińska Maria 11. Maciejak Piotr 12. Badełek Marianna 13. Sosnowski Stefan 14. Krakowiak Antoni 15. Gawin Bronisław	Gromadzkiej Rady Narodowej w Jeruzalu w okręgu wyborczym Nr 1 <table> <tr> <td>1. Maciejewski Józef</td><td>3. Sas Jan</td></tr> <tr> <td>2. Trukawka Władysław</td><td>4. Zieliński Tadeusz</td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 2 <table> <tr> <td>1. Maciejak Piotr</td><td>4. Rakowski Franciszek</td></tr> <tr> <td>2. Kucharska Marta</td><td>5. Warmiński Bolesław</td></tr> <tr> <td>3. Maciejak Władysław</td><td></td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 3 <table> <tr> <td>1. Kozłowski Józef</td><td>4. Maciejewski Marian</td></tr> <tr> <td>2. Błaszczyk Stefan</td><td>5. Bielecki Bogdan</td></tr> <tr> <td>3. Wacławek Stefan</td><td>6. Papiński Jan</td></tr> </table>	1. Maciejewski Józef	3. Sas Jan	2. Trukawka Władysław	4. Zieliński Tadeusz	1. Maciejak Piotr	4. Rakowski Franciszek	2. Kucharska Marta	5. Warmiński Bolesław	3. Maciejak Władysław		1. Kozłowski Józef	4. Maciejewski Marian	2. Błaszczyk Stefan	5. Bielecki Bogdan	3. Wacławek Stefan	6. Papiński Jan
1. Maciejewski Józef	3. Sas Jan																
2. Trukawka Władysław	4. Zieliński Tadeusz																
1. Maciejak Piotr	4. Rakowski Franciszek																
2. Kucharska Marta	5. Warmiński Bolesław																
3. Maciejak Władysław																	
1. Kozłowski Józef	4. Maciejewski Marian																
2. Błaszczyk Stefan	5. Bielecki Bogdan																
3. Wacławek Stefan	6. Papiński Jan																

Kadencja 1961-1965		
Gromadzkiej Rady Narodowej w Jeruzalu:		
w okręgu wyborczym Nr 1	w okręgu wyborczym Nr 2	w okręgu wyborczym Nr 3
1. Sliwiński Jan 2. Ciszewska Zofia 3. Błaszczyk Stefan 4. Ładyński Henryk 5. Warmiński Bolesław 6. Trukawka Stanisław 7. Jędrzejczyk Władysław	1. Wójcik Józef 2. Kowalski Kazimierz 3. Wacławek Stefan 4. Sas Jan 5. Sas Bronisław 6. Wilczak Jan 7. Grzejszczak Stanisław	8. Rudniak Krystyna 9. Żaczkiwicz Zdzisław 1. Gradowski Wacław 2. Wieloch Jan 3. Boryna Józef 4. Pietras Józef 5. Sabała Jerzy

Kadencja 1965-1969	Kadencja 1969-1972 (1973)
Michalecki Stanisław, Jędrzejczak Wacław, Januszewska Zofia, Grzejszczak Maria, Błaszczak Stefan, Sas Bolesław, Kowalski Kazimierz, Wacławek Stefan, Wilczak Jan, Duda Marian, Grzejszczak Stanisław, Brzujszczak Mieczysław, Maciejewski Marian, Łukasiewicz Marian, Wieloch Jan, Woźniak Tadeusz, Gradowski Wacław, Koziański Henryk, Klemba Antoni	Michalecki Stanisław, Józwiak Władysław, Jędrzejczyk Tadeusz, Sas Bolesław, Leszczyńska Bronisława, Gradowski Wacław, Koziański Henryk, Boratyński Zygmunt, Bruger Hieronim, Rakowski Stanisław, Wacławek Stefan, Wilczak Jan, Maciejewski Marian, Popiński Jan, Klemba Antoni, Kolenda Jan.

WOLA PĘKOSZEWSKA

Kadencja 1955-1958	Kadencja 1958-1961																
1. Jakubiak Adam 2. Szymański Wacław 3. Pietrzak Wacław 4. Skiba Wacław 5. Jacak Józef 6. Popielski Jan 7. Ptaszek Maria 8. Dudziński Marian 9. Gołębiowski Jan 10. Wielemborek Zofia	Gromadzkiej Rady Narodowej w Woli Pękoszewskiej w okręgu wyborczym Nr 1 <table> <tr> <td>1. Michalski Bogdan</td><td>5. Siewierski Jan</td></tr> <tr> <td>2. Wojtowicz Józef</td><td>6. Safarzyński Władysław</td></tr> <tr> <td>3. Gmaj Kazimierz</td><td>7. Seliga Jan</td></tr> <tr> <td>4. Kuczkowski Marian</td><td>8. Skiba Wacław</td></tr> </table> w okręgu wyborczym Nr 2 <table> <tr> <td>1. Kwaśny Czesław</td><td>5. Majewski Władysław</td></tr> <tr> <td>2. Krusiński Józef</td><td>6. Dudziński Antoni</td></tr> <tr> <td>3. Gajdziński Edward</td><td>7. Michalak Stanisław</td></tr> <tr> <td>4. Wacławek Antoni</td><td></td></tr> </table>	1. Michalski Bogdan	5. Siewierski Jan	2. Wojtowicz Józef	6. Safarzyński Władysław	3. Gmaj Kazimierz	7. Seliga Jan	4. Kuczkowski Marian	8. Skiba Wacław	1. Kwaśny Czesław	5. Majewski Władysław	2. Krusiński Józef	6. Dudziński Antoni	3. Gajdziński Edward	7. Michalak Stanisław	4. Wacławek Antoni	
1. Michalski Bogdan	5. Siewierski Jan																
2. Wojtowicz Józef	6. Safarzyński Władysław																
3. Gmaj Kazimierz	7. Seliga Jan																
4. Kuczkowski Marian	8. Skiba Wacław																
1. Kwaśny Czesław	5. Majewski Władysław																
2. Krusiński Józef	6. Dudziński Antoni																
3. Gajdziński Edward	7. Michalak Stanisław																
4. Wacławek Antoni																	

5. gromadę WYSOKIENICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wysokienicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Skoczyloty, Wysokienice i Ziota — z gminy Gluchów;

6. gromadę WOLA PĘKOSZEWSKA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Woli Pękoszewskiej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Borszyce Pękoszew, Wola Pękoszewska i Zawady — z gminy Kowiesy;

7. gromadę KORABIEWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Korabiewiczach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Korabiewice, Karnice, Huta Partacka, Górki, Huta Stara i Niemierczew — z gminy Puszcza Mariańska;

8. gromadę PUSZCZA MARIĄSKA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Puszczy Mariańskiej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Puszcza Mariańska, Wólka Korabiewicka, Wola Polska, Nowa Huta, Biernik Towarzystwo, Biernik Włosciański, Zadworze, Wygoda, Chrzaszczew, Wilczynek, Olszanka, Marianów, Michałów, Zator, Budy Zaklasztorne i Długokąty — z gminy Puszcza Mariańska;

9. gromadę ALEKSANDRIA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Aleksandrii; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Aleksandria, Bednary, Pniowe, Mrozy, Waleriany, Żuków i Studzieniec — z gminy Puszcza Mariańska;

10. gromadę SŁUPIA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Słupi; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Słupia wieś, Słupia Wark, Słupia Pokora, Modła, Krosnowa Nowa i Zagórze — z gminy Słupia;

11. gromadę WINNA GÓRA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Winnej Górze; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Winna Góra, Wólka Krosnowska, Podłęcze Marianów, Bonarów, Krosnowa i Wólka Podlesie z gminy Słupia;

12. gromadę SŁOMKÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Słomkowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Słomków, Święte Pofolwarczne, Święte Łaski — z gminy Skierniewka;

13. gromadę MAKÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Makowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dąbrowica, Maków, Krężce i Wola Makowska wraz z leśnictwem Zwierzyńiec — z gminy Skierniewka;

14. gromadę GODZIANÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Godzianowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Godzianów, Kawenczyn, Pływie i Zapady z gminy Skierniewka oraz dotychczasowa gromada Byczki z gminy Gluchów;

15. gromadę RADZIWIŁÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Radziwiłowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Grabina, Grabie, Bartniki, Zabudziska i Radziwiłów — z gminy Puszcza Mariańska oraz dotychczasowa gromada Budy-Kałki — z gminy Skierniewka;

16. gromadę ŻELAZNA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Żelaznej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Żelazna, Brzozów, Józefatów, Rzeczków, Rzędków, Wola Wysoka i Zalesie — z gminy Dębowa Góra oraz dotychczasowa gromada Lnisno — z gminy Gluchów;

17. gromadę LIPCE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lipcach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Drzewce, Lipce, Mszadla i Wola Drzewiecka — z gminy Słupia w powiecie skierniewickim oraz dotychczasowa gromada Chlebów z gminy Łyszkowice w powiecie łowickim;

18. gromadę DĘBOWA GÓRA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dębowej Górze; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Balce-

rów, Dębowa Góra, Feliksów, Ludwików Nowy, Pruszków, Rowiska, Rowiska Nowe, Rzymiec i Strobów oraz część obszaru dotychczasowej gromady Rzędków Stary stanowiąca wieś i parc. Wólka Strobowska — z gminy Dębowa Góra;

19. gromadę MOKRA PRAWA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Mokrej Prawej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Mokra Prawa, Mokra Lewa i Starbacicha z wyłączeniem serwitutów Skierniewki Lewej — z gminy Skierniewka;

20. gromadę GRZYMKOWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Grzymkowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Biała Wieś, Białogórne, Grzymkowice, Pachy, Tuniki, część obszaru dotychczasowej gromady Błażejowice stanowiąca kol. Błażejowice B i wieś Błażejowice, część obszaru dotychczasowej gromady Wileze Piętki stanowiąca P.G.R. Galinki i parc. Galinki II po granicy gruntów O.Z.R. i spółdzielni produkcyjnej do granicy pow. grójeckiego — z gminy Dańków oraz dotychczasowe gromady: Jakubów, Nowy Lindów, część obszaru dotychczasowej gromady Turowa Wola, stanowiąca osiedle Turowa Wola i część wsi Nastyczówka, położona między gruntami wsi Lindów Nowy i Jakubów — z gminy Kowiesy;

21. gromadę STRZYBOGA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Strzybodze; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Strzyboga, Budy Trzcińskie, Podtrzianna, Podstrobów, Rawiczów, Podfranciszkań i Adamów z gminy Kawenczyn Nowy oraz dotychczasowe gromady: Kazimierzów, Rzędków Nowy, Kwasowiec i Rzędków Stary z wyłączeniem wsi i parc. Wólka Strobowska — z gminy Dębowa Góra;

22. gromadę JERUZAL z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Jeruzalu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Esterka, Lisna, Chełmce, Doleck, Sewerynów i część obszaru dotychczasowej gromady Jeruzal, położona na południe od szosy Skierniewice-Zawady — z gminy Kawenczyn Nowy oraz dotychczasowa gromada Wólka Jeruzalska — z gminy Kowiesy;

23. gromadę KAMION z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kamionie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kamion, Karoliny Nowy, Karoliny Stary, Prandotów i Suliszew — z gminy Kawenczyn Nowy oraz dotychczasowa gromada Pamiętna i część obszaru dotychczasowej gromady Miedniewice, stanowiąca Serwituty Miedniewice — z gminy Skierniewka;

24. gromadę KAWENCZYN NOWY z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kawenczynie Nowym; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kawenczyn Nowy, Dukaczew, Kaczorów, Trzcianna, Trzcianna Nowa, Stara Rawa, Stara Rawa kol., Kawenczyn, Helenków, Franciszkań i część obszaru dotychczasowej gromady Marianka, stanowiąca kol. Marianka A — z gminy Kawenczyn Nowy oraz dotychczasowa gromada Marianów — z gminy Dębowa Góra;

25. gromadę KOWIESY z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kowiesach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kowiesy, Budy Chojackie, Chojnata, Chojnata, Michałowice, Chrzczonowice, Franciszków, Janów, Paplin, Paplinek, Wędogów, Wylezin Stary, Wylezin Nowy, Wymysłów, część obszaru dotychczasowej gromady Turowa Wola stanowiąca wieś Turowa Wola, parc. Turowa Wola, osiedle Myszadla-Turowa Wola, wieś Jaśminówka i zachodnia część wsi Nastyczówka o pow. 79 ha — z gminy Kowiesy;

26. gromadę LISOWOLA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lisowoli; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Lisowola, Łajszczew Stary, Łajszczew Nowy, Emilianów, Sapy i Wincenów — z gminy Puszcza Mariańska; dotychczasowa gromada Budy Wolskie — z gminy Kowiesy oraz gromada Wycześniak i część obszaru dotychczasowej gromady Jeruzal, obejmująca grunty, położone na północ od szosy Skierniewice-Zawady — z gminy Kawenczyn Nowy;

27. gromadę MIEDNIEWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Miedniewiczach; w skład nowoutworzonej

Akt powołania gromadzkich rad narodowych w powiecie skierniewickim (Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39).

gromady wchodzą obszary dotychczasowych gromad: Budy Grabskie, Grabina, Ruda, Samice, Miedniewice z wyłączeniem obszaru serwitutów wsi Miedniewice oraz część obszaru dotychczasowej gromady Starbacicha, stanowiąca serwituty wsi Skierniewki Lewej — z gminy Skierniewka;

28. gromadę RADUCZ z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Raduczu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Raducz — z wyłączeniem obszarów P.G.R. z gminy Marianów w powiecie rawskim oraz dotychczasowe gromady: Nowy Dwór, Dzwonkowie, Psary i część obszaru dotychczasowej gromady Marłanka, stanowiąca kol. Marłanka BC — z gminy Kawęczyn Nowy w powiecie skierniewickim;

29. gromadę DAŃKÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dańkowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dańków, Byki, Franklin, Niemirówce, Orla Góra, Podlesie, Rzeczków, część obszaru dotychczasowej gromady Błażejewice, stanowiąca parc. Błażejewice, kol. Błażejewice A., kol. Błażejewice B i parc. Błażejewka i część obszaru dotychczasowej gromady Wilcze Piętki, stanowiąca parc. Galinki I, wieś Wilcze Piętki i kol. Galinki II, położona na południe od drogi Dańków-Jakubów — z gminy Dańków w powiecie skierniewickim oraz dotychczasowe gromady: Aleksandrów — z gminy Marianów i Podsejkowie — z gminy Stara Wieś, w powiecie rawskim.

Z. RACHWAŁSKA
Sekretarz Sesji

R. KACZMAREK
Przewodniczący Sesji

UCHWAŁA NR 40/54

Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi

z dnia 4 października 1954 r

w sprawie podziału na nowe gromady powiatu Wieluńskiego.

Na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1954 roku o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. Nr 43, poz. 191) Wojewódzka Rada Narodowa w Łodzi uchwala, co następuje:

W powiecie wieluńskim, województwie łódzkim tworzy się następujące gromady:

1. gromadę BIENIĄDZICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bieniądzielach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Bieniądzice, Staw, Niedzielsko, Opojowice i Urbanice — z gminy Czarnożyły;

2. gromadę BUGAJ z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bugaju; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Ciecuiów, Bugaj i Bobrowa z gminy Rudniki;

3. gromadę CZARNOŻYŁY z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Czarnożyłach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Czarnożyły, Leniszki, Wydrzyn i Gromadzice — z gminy Czarnożyły;

4. gromadę CZAJKÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Czajkowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Czajków, Salamony i Muchy — z gminy Czajków;

5. gromadę DZIETRZKOWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dietrzkowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dietrzkowice i Dietrzkowice kol. — z gminy Łubnice;

6. gromadę DĄBROWA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dąbrowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Dąbrowa z gminy Kurów;

7. gromadę DALACHÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dalachowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dalachów, Odcinek i Janinów — z gminy Rudniki;

8. gromadę DZIETRZNIKI z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dietrznikach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dietrzniki, Grabowa, Kluski i Kałuże — z gminy Pątnów;

9. gromadę DĘBICZE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dębiczach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dębicze i Skrzynki — z gminy Kraszewice;

10. gromadę DYMKI z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dymkach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dymki-Góry, Dobrosław, Chojny, Huta i Dymki-Kozub — z gminy Lututów;

11. gromadę DROBNICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Drobnicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowej gromady Drobnice z gminy Osjaków;

12. gromadę GASZYN z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Gaszynie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Gaszyn i Rychłowice — z gminy Kurów;

13. gromadę CHOTÓW z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chotowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chotów, Brzeziny, Słupsko, Srebnica, Mątewki, Piaski i Kazimierz — z gminy Mokrsko;

14. gromadę JAWORZNO z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Jaworznie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Jaworzno Wieś, Jaworzno Bankowe, Juliampol i Mostki Mirowszczyzna — z gminy Rudniki;

15. gromadę KUŹNICA GRABOWSKA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kuźnicy Grabowskiej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kuźnica Grabowska, Jelenie i Głuszyna — z gminy Czajków;

16. gromadę KRASZEWICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kraszewicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kraszewice A i Kraszewice B — z gminy Kraszewice;

17. gromadę KONOPNICA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Konopnicy; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Konopnica, Anieliń, Strobina, Mała Wieś i Rychłocice — z gminy Konopnica;

18. gromadę KOMORNIKI z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Komornikach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Komorniki, Lipie i Jasna Góra — z gminy Skomlin;

19. gromadę KRZYWORZEKA z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Krzyworzece; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Krzyworzeka i Konstantynówka — z gminy Mokrsko;

20. gromadę LIPNIK z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lipniku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Lipnik kol., Lipnik-Mazaniec, Delfina i Borki — z gminy Osjaków;

21. gromadę ŁUBNICE z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Łubnicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Łubnice i Ludwinów — z gminy Łubnice;

22. gromadę MŁYNISKO z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Młynisku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Młynisko, Młynisko część I i II i Janowiec — z gminy Biała;

Akt powołania gromadzkich rad narodowych w powiecie skierniewickim (Dz. Urz. WRN Łódź, 1954, nr 11, poz. 39).

Okres gromadzkich rad narodowych trwał w latach 1954-1972. Cechował się częstymi zmianami administracyjnym, szczególnie w pierwszych latach. Jednostki te były zbyt małe, a gromadzkie rady narodowe zbyt słabe finansowo i miały bardzo wąskie kompetencje, mimo stopniowego rozszerzania ich funkcji i tworzenia coraz to większych gromad. Gromady zarządzane były przez miejscowych działaczy społecznych.

Niewielu z nich miało większe niż podstawowe wykształcenie. Gromady powstały w okresie stalinowskim i zupełnie nie przystawały do rzeczywistości lat siedemdziesiątych.

GMINNA RADA NARODOWA KOWIESY 1973-1990

Od 1954 roku istniał podział kraju na miasta, osiedla i gromady. Podział takie nie sprawdził się. Podjęto więc zasadnicze środki zmierzające do zmian. Te sprawy omawiał VI Zjazd PZPR w 1971 roku oraz VI Plenum PZPR w 1972 roku. 29 listopada 1972 roku Sejm uchwalił ustawę *utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*.⁵¹

Na mocy uchwały Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi powołano gminę Kowiesy. W skład nowoutworzonej gminy Kowiesy z siedzibą gminnej rady narodowej w Kowiesach weszły obszary sołectw: Borszyce, Budy Chojnackie, Chełmce, Chojnata, Chojnatka, Chrzczonowice, Franciszków, Jakubów, Janów, Jeruzal, Kowiesy, Lisna, Michałowice, Nowy Lindów, Nowy Wylezin, Paplin, Paplinek, Pękoszew, Stary Wylezin, Turowa Wola, Wędrogów, Wola Pękoszewska, Wólka Jeruzalska, Wycinka Wolska i Zawady.⁵²

⁵¹ Dz.U. 1972, nr 49, poz. 312.

⁵² Dz. U. WRN w Łodzi 1972 nr 14 poz. 185.

312

USTAWA

z dnia 29 listopada 1972 r.

o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych.

W celu stworzenia korzystniejszych warunków dla rozwoju społeczno-gospodarczego wsi, intensyfikacji rolnictwa i poprawy warunków bytowych mieszkańców oraz w celu pogłębienia demokracji socjalistycznej, dalszego wzmocnienia roli i auryteitu rad narodowych i ich organów na terenach wiejskich, a także dla usprawnienia ich działalności stanowi się, co następuje:

Rozdział I.

Gminy.

Art. 1. 1. Tworzy się gminy jako podstawowe jednostki podziału administracyjno-gospodarczego na terenach wiejskich, stwarzające ze względu na swoje rozmiary, potencjał gospodarczy i urządzenia odpowiednie warunki dla kierowania rozwojem gospodarczym i społeczno-kulturalnym oraz dla zaspokajania potrzeb mieszkańców.

2. Znosi się dotychczasowy podział terenów wiejskich na gromady.

3. Znosi się osiedla jako odrębne jednostki podziału administracyjnego.

Art. 2. W ustawie z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (Dz. U. z 1963 r. Nr 29, poz. 172), zwanej w dalszych przepisach ustawą, wprowadza się po rozdziale 7 nowy rozdział 7a w brzmieniu:

„Rozdział 7a

Przepisy szczególne dotyczące gminnych rad narodowych.

Art. 65a. 1. Gminna rada narodowa jest organem władzy państwowej i podstawowym organem samorządu społecznego na terenie gminy.

2. Liczbę członków gminnej rady narodowej ustala powiatowa rada narodowa w granicach od 20 do 50.

3. Organem administracji państwowej w gminie oraz organem wykonawczym i zarządzającym gminnej rady narodowej jest naczelnik gminy.

Art. 65b. 1. Do gminnych rad narodowych, ich organów i radnych stosuje się odpowiednio przepisy innych rozdziałów ustawy, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami niniejszego rozdziału.

2. Przepisów innych rozdziałów ustawy oraz przepisów szczególnych dotyczących prezydentów rad narodowych, nie stosuje się do prezydentów gminnych rad narodowych.

Art. 65c. 1. Gminna rada narodowa zapewnia wykonanie na terenie gminy zadań państwowych, wzrost i unowocześnienie produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem produkcji rolnej, rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny gminy, zaspokajanie potrzeb bytowych ludności oraz umocnienie dyscypliny społecznej.

2. Gminna rada narodowa w szczególności:

1) zapewnia wykonanie zadań gospodarczych i społecznych wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju,

2) ustala zasadnicze kierunki rozwoju gminy i środki zapewniające realizację związanych z tym zadań,

3) organizuje działalność społeczną dla wykonywania zadań gminnej rady narodowej,

4) wpływa na rozwijanie zespołowych form gospodarowania na wsi i organizowanie współpracy między społecznymi i indywidualnymi formami gospodarki, na rozwijanie specjalizacji i kooperacji indywidualnych gospodarstw oraz na przyspieszanie postępu agro- i zootechnicznego w produkcji rolnej,

5) zapewnia rozwój zakładów, instytucji i urzędów służących zaspokajaniu potrzeb gospodarczych i socjalno-kulturalnych ludności,

6) koordynuje na terenie gminy działalność jednostek państwowych i spółdzielczych oraz organizacji społecznych w zakresie realizacji zadań wynikających z planu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju oraz zadań istotnych dla rozwoju gminy i dla poprawy warunków życiowych jej mieszkańców, a także ochrony środowiska,

7) sprawuje kontrolę nad jednostkami państwowymi i spółdzielczymi oraz organizacjami społecznymi działającymi na terenie gminy, zwłaszcza pod względem ich gospodarności i właściwego podejścia do potrzeb obywateli, a także w zakresie przestrzegania dyscypliny,ładu i porządku.

Art. 65d. 1. W wypadkach uzasadnionych charakterem lub rozmiarami podejmowanych zadań gminne rady narodowe współdziałają z sąsiednimi radami narodowymi i w związku z tym mogą w szczególności:

1) podejmować wspólne uchwały,

2) zawierać porozumienia co do realizacji określonego zadania i jego finansowania oraz powoływać, w miarę potrzeby, jednostki organizacyjne dla jego realizacji,

3) ustalać zasady wspólnego korzystania z określonych obiektów i urzędów,

4) tworzyć wspólne fundusze celowe,

5) organizować wykonanie określonych zadań w czynle społecznym,

6) podejmować wspólne akcje o charakterze społecznym, kulturalnym lub zdrowotnym.

2. Podejmując wspólne przedsięwzięcia rady narodowe organizują wspólną kontrolę ich wykonania.

Art. 65e. Na sesjach gminna rada narodowa w szczególności:

1) uchwała:

a) wieloletnie i roczne plany społeczno-gospodarczego rozwoju gminy,

b) plany finansowania zadań objętych wieloletnimi planami oraz roczne budżety,

c) zadania przewidziane do wykonania w czynle społecznym oraz wysokość stawek świadczących na fundusz gminny i sposób jego wykorzystania,

Fragment ustawy o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312).

- 8) gminę RZECZYCA z siedzibą gminnej rady narodowej w Rzeczy; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bartoszkówka, Bobrowiec, Brzeg, Brzozów, Głina, Grotowice, Gustawów, Jeziorzec, Kanice, Kawęczyn, Lubocz, Łęg, Nowa Rzeczyca, Roszkowa Wola, Rzeczyca, Sadykierz, Stanisławów, Wiechnowice i Zawady;
- 9) gminę SĄDKOWICE z siedzibą gminnej rady narodowej w Sądkowicach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Broniew, Bujala, Celinów, Gacpary, Gogolin, Jajkowiec, Kaleń, Kłopotczyn, Lewin, Lubania, Lutobory, Nowe Lutobory, Nowe Sądkowice, Nowe Szwejki, Nowy Kaleń, Nowy Kłopotczyn, Olszowa Wola, Paprotnia, Pilawy, Przyłuski, Rokitnica-Kąty, Rzymiec, Sądkowice, Skarbkowa, Studzianki, Szwejki Wielkie, Trębaczew, Turobowice, Władysławów, Zabłocie, Zaborze i Żelazna;
- 10) gminę ŻELECHLINEK z siedzibą gminnej rady narodowej w Żelechlinku; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Adamów, Agnopol, Budki Łochowskie, Budziszewice, Bukowiec, Chociszew, Czecho-wice, Czerwinka, Dębniak, Dzielnica, Gutkowice, Józefin, Julianów, Karolinów, Kopiec, Lesisko, Łochów, Mierzno, Modrzewek, Naropna, Nowa Czerwinka, Nowe Byliny, Nowy Rękawiec, Petrynow, Radwanka, Rękawiec, Sabinów, Sokołowska, Stanisławów, Swiniokierz Włosciański, Tarnowska Wola, Teklin, Teodorów, Walentyń, Węgrzynowice, Węgrzynowice-Modrzewie, Władysławów, Zalesie, Żelechlin i Żelechlinek;
- § 13.
- W powiecie sieradzkim, w województwie łódzkim tworzy się następujące gminy:
- 1) gminę BRĄSZEWICE z siedzibą gminnej rady narodowej w Brąszewicach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Błota, Brąszewice, Bukowiec, Chajew, Chajew-Kolonia, Czartornia, Gałki, Godynice, Kamienniki, Kosatka, Sokolenie, Trzcinka, Wiertelaki, Wołtyski, Wólka Klonowska i Ządębieniec oraz miejscowość Ciupki i Starce;
- 2) gminę BRZEŹNIO z siedzibą gminnej rady narodowej w Brzeźniu; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Barzew, Bronisławów, Brzeźnio, Debołęka, Gęsina, Gozdy, Kliczków-Kolonia, Kliczków Mały, Kliczków Wielki, Krzaki, Lipno, Nowa Wieś, Ostrów, Podcabaje, Proba, Pustelnik, Pyszków, Rembów, Ruszków, Rybnik, Rydzew, Stefanów Barczewski Drugi, Stefanów Barczewski Pierwszy, Stefanów Ruszkowski, Wierzbowa, Wola Brzeźniowska, Zapole i Złotowizna;
- 3) gminę BURZENIN z siedzibą gminnej rady narodowej w Burzeninie; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Antonin, Będków, Bładaczew, Burzenin, Brzeźnica, Grabówka, Gronów, Jarocię, Kamionka, Ligota, Majacze, Marianów, Niechmirów, Nieczaj, Prażmów, Redzeń Drugi, Strumiany, Strzałki, Szczawno, Świerki, Tyczyn, Witów, Wola Będkowska, Wólka Grabowska i Wólka Niechmirowska;
- 4) gminę GRUSZCZYCE z siedzibą gminnej rady narodowej w Gruszczycach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Brudzew, Cienia Wielka, Gruszczyce, Grzymaczew, Jasionna, Kije-Pęczek, Łubna-Jakusy, Łubna-Jarostaj, Niedon, Równa, Sarny, Sudół, Włocin, Włocin-Kolonia, Wojków i Wrząca;
- 5) gminę KLONOWA z siedzibą gminnej rady narodowej w Klonowie; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Grzyb, Klonowa Druga, Klonowa Pierwsza, Kuźnica Błońska, Kuźnica Zagrzebska, Leliwa, Lipicze, Owieczki, Pawełce i Świątki oraz miejscowości: Lesiaki, Machety, Sowijaki i Sowiżdżały;
- 6) gminę SIERADZ z siedzibą gminnej rady narodowej w Sieradzu; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Biskupice, Bobrowniki, Bogumiłów, Chałupki, Chartupia Mała, Chojne, Czarłki, Dąbrowa Wielka, Dąbrowka Sieradzka, Dębina, Dzierlin, Dziogrzew, Grabowiec, Jezioro, Kamionacz, Kłocko, Kowale, Kuśnie, Łosieniec, Męcka Wola, Męka, Męka Księża, Mnichów, Mokre Wojsławskie, Monice, Okreglica, Podłężyce, Ruda, Rzechta, Sokołów, Stoczki, Sucha, Wiechucice, Wola Dzierlińska, Woźniki, Zapusta Mała i Zapusta Wielka;
- 7) gminę SZADEK z siedzibą rady narodowej w Szadku; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Boczek, Borki Prusinowskie, Choszczewo, Dziadkowice, Górna Wola, Góry Prusinowskie, Grzybów, Karczówek, Kobyła Miejska, Kotliny, Krokocice, Kromolin, Licha-wa, Łobudzice, Piaski Prusinowskie, Przatów, Reduchów, Rzepiszew, Sikucin, Szadkowice, Tarnówka, Wielka Wieś, Wilamów, Wola Krokocka i Wola Łobudzka;
- 8) gminę WARTA z siedzibą rady narodowej w Warcie; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bartochów, Duszniki, Dzierżazna, Gać Warcka, Glinno, Głaniszew, Gołuchy, Jakubice, Kamionacz, Kawęczyn, Lasek, Lipiny, Łabędzie, Małków, Miedźno, Mogilno, Piotrowice, Raczków, Raszelki, Rossoszyca, Róż-działy, Wyrn i Zagajew;
- 9) gminę WRÓBLEW z siedzibą gminnej rady narodowej we Wróblewie; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bliźniew, Chartupia Wielka, Dąbrowka, Drżazna, Dziebów, Gęsówka, Inczew, Józefów, Kobierzycko, Kościerzyn, Ocín, Oraczew, Próchna, Rakowice, Rowy, Sadokrzyce, Sędzice, Siomków Mokry, Siomków Suchy, Smardzew, Tubądzin, Tworkowizna, Wągl-czew i Wróblew;
- 10) gminę ZDUŃSKA WOLA z siedzibą gminnej rady narodowej w Zduńskiej Woli; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Annapole, Biały Ług, Czechy, Gajewniki, Gajewniki-Kolonia, Henryków, Izabelów, Janiszewice, Korczew, Krobanów, Michałów, Mostki, Nowe Annapole, Ochraniew, Ogrodzisko, Opiesin, Ostrów-ek, Piaski, Polków, Poręby, Pratków, Stare Rembieskie, Suchocza, Tymienice, Wojsławice, Wólka Wojsławiska, Wymysłów, Zamłynie i Zborowskie oraz miejscowość Karsznice-Wieś;
- 11) gminę ZŁOCZEW z siedzibą rady narodowej w Złoczewie; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Biesiec, Borzęckie, Broszki, Bułnów, Czarna, Dąbrowa Miętka, Emilianów, Gronówek, Grójec Mały, Grójec Wielki, Kamasze, Leszczyn, Młkiesz, Połok, Stanisławów, Stolec, Szklana Huta, Uników i Wandalin oraz miejscowość Robaszew.
- § 14.
- W powiecie skierniewickim, województwie łódzkim tworzy się następujące gminy:
- 1) gminę GŁUCHÓW z siedzibą gminnej rady narodowej w Głuchowie; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Białynin-Stara Wieś, Borysław, Celigów, Głuchów, Janisławice, Jasień, Kochanów, Łatków, Michowice, Miłochnowice, od Kochanowa, Podbór, Prussy, Reczul, Skoczki, Wysokieńce i Złota;
- 2) gminę GODZIANÓW z siedzibą gminnej rady narodowej w Godzianowie; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Bonarów, Byczki, Chlebów, Drzewce, Godzianów, Gzów, Kawęczyn, Krosnowa, Lipce, Lnisno, Marianów, Modla, Mszadla, Nowa Krosnowa, Pływie, Podłęcze, Pokoria, Siciska, Stupia, Stupia-Folwark, Winna Góra, Wola Drzewiecka, Wólka Krosnowska, Wólka-Nazdroje, Wólka-Podlesie, Zagórze i Zapady;
- 3) gminę KOWIESY z siedzibą gminnej rady narodowej w Kowiesach; w skład nowo tworzonej gminy wchodzi obszary sołectw: Borszyce, Budy Chojnackie, Chelmce, Chojnata, Chojnacka, Chrzczonowice, Franciszków, Jakubów, Janów, Jeruzal, Kowiesy, Lisna, Michałowice, Nowy Lindów, Nowy Wylezin, Paplin, Paplinek, Pękoszew, Stary Wylezin, Turowa Wola, Wędrogów, Wola

Pękoszewska, Wólka Jeruzalska, Wycinka Wolska i Zawady;

Akt powołania gminy Kowiesy (Dz. Urz. WRN Łódź, 1972, nr 14, poz. 185)

WOJEWÓDZKA RADA NARODOWA W ŁODZI

Na podstawie art. 101 ust. 1 ustawy z dnia
25 stycznia 1958 r. o radach narodowych (Dz. U.
z 1972 r. Nr 49, poz. 314), uchwałą Nr XIX/100/72
Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi
z dniem 1 stycznia 1973 roku

tworzy się w powiecie skierniewickim

GMINĘ KOWIESY

Symboliczny akt powołania gminy Kowiesy wręczony przez delegata z Łodzi podczas pierwszej sesji nowej Gminnej Rady Narodowej w styczniu 1973 roku (archiwum UG Kowiesy)

Przewodniczący Gminnej Rady Narodowej w Kowiesach

Nazwisko i imię	Okres sprawowana funkcji
Piekut Wojciech	1973
Witczak Tadeusz	21. 12. 1973-1977
Krawczyk Marian	1978-1990 (kadencje 1978-1984, 1984-1988, 1988-1990) ⁵³

Naczelnicy Gminy Kowiesy

Nazwisko i imię	Okres pełnienia stanowiska
Kuzalski Eugeniusz	1973-1981
Bednarek Władysław	04. 01. 1982 -1990 ⁵⁴

W nowym ustroju gminnym oddzielono funkcje stanowiące od wykonawczych. Organem uchwałodawczym była gminna rada narodowa. Rada spośród swego grona wybierała prezydium i komisje. Przewodniczącym rady zostawał zwyczajowo pierwszy sekretarz gminnego komitetu PZPR. Przewodniczący GRN, jego zastępcy i szefowie komisji tworzyli prezydium gminnej rady narodowej. Na sesjach prezydium omawiano kwestie organizacyjne GRN ale też podejmowano uchwały na przykład o zatwierdzeniu sołtysów.

Obsługą administracyjną i kancelaryjną gminnej rady narodowej i jej organów zajmował się inspektor d/s rady narodowej i biuro rady. Inspektor służbowo podlegał przewodniczącemu, a zatrudniony i finansowany był przez Naczelnika.

Do zadań rady narodowej gminy należało uchwalanie rocznych i wieloletnich planów społeczno-gospodarczych rozwoju gminy oraz koordynowanie i kontrolowanie ich wykonania, uchwalanie budżetu na rok przyszły i kontrola jego wykonania, dysponowanie środkami funduszy celowych niezwiązanych bezpośrednio z budżetem, uchwalanie planu zagospodarowania przestrzennego terenu gminy.

Rada narodowa funkcjonowała w oparciu o uchwalony przez siebie regulamin. Obradowała na sesjach, na których podejmowała uchwały, które jako organ wykonawczy realizował naczelnik gminy.

Organami rady były: prezydium, komisje, a także Gminny Komitet Kontroli Społecznej, powołany na mocy ustawy z dnia 26 maja 1978 roku o zmianie ustawy o radach narodowych. Na czele prezydium (w skład, którego wchodził: przewodniczący, zastępcy oraz szefowie komisji gminnych) stał przewodniczący. Od 1974 roku przewodniczący obligatoryjnie był I-szy sekretarz miejscowego komitetu PZPR. W niektórych gminach nawet nie przeprowadzano głosowania na forum rady tylko przez aklamację zatwierdzano przewodniczącego po zmianach personalnych w miejscowym Komitecie PZPR. Trzeba dodać,

⁵³ Relacja pracowników UG Kowiesy: Janiny Powązka, Zofii Jakubiak, Edyty Adamczyk.

⁵⁴ Tamże.

że sekretarze partyjni często byli przenoszani z gminy do gminy, co wiązało się ze zmianami w prezydium.

Powołano urząd gminy, jako terenowy organ administracji państwowej do wykonywania zadań naczelnika gminy. Naczelnik gminy był powoływany i odwoływany przez wojewodę. Gminna rada narodowa mogła tylko wyrażać niewiążącą opinię o kandydaturze. Naczelnicy rzadko pochodzili z terenu gminy, chociaż często bywali związani z władzami powiatowymi. Byli to w większości ludzie z wyższym wykształceniem mający często doświadczenie z administracją. W urzędach gmin zatrudniano osoby mające przynajmniej średnie wykształcenie lub będące w trakcie uzupełniania wykształcenia. Była to zupełna nowość w administracji lokalnej, sprzyjająca profesjonalizacji administracji.

Ustanowienie gmin w 1973 roku było przyznaniem się do porażki funkcjonowania gromadzkich rad narodowych. Powstały gminy, często prawie w dawnych granicach. Ustanowiono jednoosobowy organ wykonawczy przypominający dawnego wójta.

Urząd Gminy Kowiesy rozpoczął pracę 1 stycznia 1973 roku na mocy ustawy z 29 listopada 1972 roku *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*⁵⁵. Urząd funkcjonował w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 r. „w sprawie zakresu działania naczelnika gminy, organizacji i zadań urzędu gminy oraz niektórych spraw pracowniczych”⁵⁶.

Urząd gminy zasadniczo dzielił się na trzy części: Biuro Urzędu, Gminną Służbę Rolną i Urząd Stanu Cywilnego. Urząd gminy podzielony był na referaty kierowane przez sekretarza Biura Urzędu Gminy. Ważną pozycję zajmował główny księgowy urzędu gminy.

Gminna Służba Rolna (GSR) kierowana była przez kierownika. GSR tworzył zespół kilku ludzi sprawujący nadzór nad rolnictwem w gminie i organizujący jego sprawy. W latach osiemdziesiątych GSR zostały przekształcone w referaty rolnictwa.

W ramach Urzędu Gminy funkcjonował Urząd Stanu Cywilnego na czele z kierownikiem.

Gminnej Radzie Narodowej podlegały wszelkie instytucje gospodarcze i państwowe na terenie gminy (np. GS SCh i posterunki MO). Miały one obowiązek składania sprawozdań. Gminy stały się z zamierzenia okręgami samowystarczalnymi dla wsi. Na jego terenie działała Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska, zbiorcza szkoła gminna, biblioteka gminna, gminny ośrodek zdrowia, spółdzielnia kółek rolniczych itp.

Ważne funkcje w środowisku wiejskim pełniły gminne spółdzielnie. *Gminne Spółdzielnie Samopomoc Chłopska są dominującą formą obrotu towarowego na wsi. Prowadzą one skup wszelkich artykułów rolniczych i zaopatrują wieś w artykuły potrzebne do produkcji rolnej oraz do konsumpcji. GS spełniają w imieniu państwa i zgodnie z ogólnospołecznym interesem funkcje organizatora rynku wiejskiego*⁵⁷. Gminne spółdzielnie spełniały zatem wiele funkcji. Zaopatrywały wieś we wszelkie potrzebne towary (od żywności po węgiel i materiały budowlane) i skupowały płody rolne od rolników. GS-y świadczyły też usługi np. transportowe, prowadziły działalność wytwórczą (wytwórnice wód gazowych, masarnie, piekarnie). Zajmowały się także działalnością kulturalną

⁵⁵ Dz.U. 1972, Nr 49, poz. 315.

⁵⁶ Dz.U. 1972 nr 49, poz.315.

⁵⁷ Dyżma Gałąj, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978, s. 25.

prowadząc Kluby Rolnika. Na czele GS-u stał prezes, zarząd oraz Walne Zgromadzenie członków spółdzielni.

Nadal funkcjonowały kółka rolnicze. W połowie lat siedemdziesiątych nastąpiła komasacja kółek i tworzone Spółdzielnie Kółek Rolniczych – SKR-y. Według ówczesnej definicji: *Celem działalności kółek rolniczych jest niesienie gospodarstwu chłopskim różnorodnej pomocy produkcyjnej, remontowanie maszyn, świadczenie usług budowlanych, rozwijanie wiedzy rolniczej, a także prowadzenie wielostronnej działalności społeczno-kulturalnej. Ponadto gminne SKR mają obowiązek prowadzenia własnej produkcji rolnej na obszarach przejmowanych od chłopów, którzy przechodząc na rentę lub emeryturę nie mają w rodzinie nikogo, komu mogliby przekazać gospodarstwo*⁵⁸.

Władze stawiały na rozwój kół gospodyń wiejskich. *Działalność kół gospodyń wiejskich dotyczy przede wszystkim spraw związanych z racjonalnym prowadzeniem gospodarstwa domowego, żywieniem rodziny, zdrowia i higieny, urządzenia mieszkań, wychowania dzieci i opieki nad nimi, uczestnictwa ludności wiejskiej w życiu kulturalnym itp*⁵⁹.

Powołanie gmin w tamtym okresie było całkiem dobrym posunięciem na miarę ustroju. Powstały większe jednostki terytorialne, które w ramach swego okręgu spełniały większość funkcji administracyjnych, gospodarczych i socjalnych ludności.

Z początkiem czerwca 1975 roku weszła w życie reforma administracji ustanawiająca dwustopniowy podział (zamiast trzystopniowego). Zlikwidowano powiaty, tworząc jednocześnie nowe, mniejsze województwa (zamiast 17 województw – 49).

Gmina Kowiesy weszła w skład województwa skierniewickiego.⁶⁰

Wybory do gminnych rad narodowych przeprowadzono po raz pierwszy w dniu 9 grudnia 1973 roku (Przez kilka miesięcy, od stycznia do listopada 1973, w gminnych radach zasiadali radni wybrani jeszcze w 1969 roku.) Kolejne wybory organizowano w dniu 5 lutego 1978 roku, 17 czerwca 1984 i 19 czerwca 1988 roku. Wybory także przeprowadzano w atmosferze powszechnej mobilizacji, a wyniki i frekwencja zawsze zbliżały się do 100%. (w wyjątkiem ostatnich wyborów).

Lata siedemdziesiąte był to okres entuzjazmu i zmian. Polska wieś odczuła to poprzez zniesienie przez władze uciążliwych obowiązkowych dostaw. Rolników objęto bezpłatnymi ubezpieczeniami społecznymi. Sklepy były nieco lepiej zaopatrzone (choć jak w jednej z gmin w województwie kieleckim pisano „z zaopatrzeniem naszych sklepów nie jest źle ale nie jest też dobrze”). Władze sprzyjały młodym prężnym rolnikom, którzy mogli nawet kupić maszyny rolnicze takie jak traktor. Powstało wiele nowych murowanych domów i budynków gospodarczych.

Mimo to już w połowie lat siedemdziesiątych zaczęły się pojawiać symptomy kryzysu gospodarczego.

W latach 1979-1980 kryzys państwa pogłębiał się. Do tego dochodziły klęski żywiołowe (ostra zima 1978/1979, mokre lato 1980). Sposobem na przezwycięzenie kryzysu

⁵⁸ Tamże, s. 24.

⁵⁹ Tamże, s. 25.

⁶⁰ Dz. U. 1975 nr 17 poz. 92.

było powołanie Komisji Kontroli Społecznych w każdej gminie w sierpniu 1978 roku. Tropiły one nieprawidłowości w dystrybucji dóbr.

Latem 1980 roku wiele zakładów pracy rozpoczęło strajki. Doprowadziło to do zalegalizowania ruchu „Solidarności”. Był to ciekawy okres w dziejach polskiej wsi. W sklepach nie wiele można było kupić ale wiele się zmieniało w kwestiach politycznych. Na przełomie 1980 i 1981 roku masowo podawali się do dymisji przewodniczący gminnych rad narodowych, którzy zajmowali też wysokie funkcje partyjne. Nowymi przewodniczącymi zostawali działacze społeczni cieszący się dużym zaufaniem społeczności wiejskiej.

W dniu 19 marca 1981 roku Rada Państwa podjęła uchwałę w sprawie umacniania roli samorządu mieszkańców wsi w ramach istniejących przepisów o radach narodowych. Zebrania wiejskie od tej pory mogły uchylać projekty uchwał, którymi musiała się zająć gminna rada narodowa. Zebrania zyskały inicjatywę uchwałodawczą. Zebrania wiejskie mogły wybierać rady sołeckie. Funkcja sołtysa została wzmocniona poprzez prawo do uczestniczenia w sesjach GRN z głosem doradczym. Sołtys mógł zawierać umowy w imieniu zebrania wiejskiego, co do udostępnienia obiektów sołectwa⁶¹.

Jesienią 1981 roku w gminach pojawiło się wojsko – terenowe grupy operacyjne. Oficjalnie miały one „udzielać pomocy terenowym organom administracji państwowej w realizacji zadań społecznych, gospodarczych i obronnych, a także współdziałać z różnymi rodzajami samorządów i organizacji społecznych działających w środowisku wiejskim”⁶². Przygotowywały grunt pod wprowadzenie stanu wojennego. Wojskowi tropili nieprawidłowości w gminach. Sporo ich wykryli ale najpierw należałoby zmienić cały ustrój, aby poprawić zaopatrzenie.

13 grudnia 1981 roku do urzędów wkroczyło wojsko. Gminne rady narodowe i zebrania wiejskie miały zakaz zgromadzeń. W urzędach gmin urzędowanie rozpoczęli komendanci terenowych grup operacyjnych. Naczelnicy musieli respektować decyzje komendantów.

Władzę odzyskała partia. W ciężkiej sytuacji pozostawali przewodniczący gminnych rad narodowych wybrani na przełomie 1980 i 1981 roku. Cieszyli się oni pewnym autorytetem i nie zawsze chcieli się podporządkować władzom wojskowym i partyjnym.

Jesienią 1982 roku władze zainicjowały powstawanie Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON).

W 1982 roku powinny były się odbyć wybory do rad narodowych, lecz z uwagi na stan wojenny wybory przełożono na rok 1984.

W początkach lat osiemdziesiątych władze postanowiły zreorganizować administrację wiejską. Ustawa z 20 lipca 1983 roku o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego na nowo powołała samorząd terytorialny. Nie był to samorząd w pełni tego słowa znaczeniu. Przepisy były dość mętne i różnie je interpretowano. Był to jednak pierwszy tak odważny krok władz państwowych. Samorząd wiejski otrzymał prawo do dysponowania własnymi funduszami, ale nie uzyskał osobowości prawnej. Zebrania wiejskie mogły decydować o sprawach lokalnych. Powoływały sołtysa i radę sołecką, jako organy wykonawcze. Na czele

⁶¹ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 55.

⁶² Tamże, s. 48.

radę mógł stać przewodniczący rady sołeckiej. Mógł nią także kierować sołtys. Główną osobą reprezentującą samorząd wiejski stawał się przewodniczący rady sołeckiej. Prawo zwoływania zebrań wiejskich przysługiwało radzie sołeckiej na wniosek 1/5 pełnoletnich mieszkańców sołectwa. Sołectwo mogło uchwalić swój statut i powoływać komisje. Nadzór na samorządem wiejskim sprawowała rada narodowa i naczelnik. Nowe przepisy zobligowały naczelnika gminy i GRN do respektowania uchwał zebrań wiejskich. Sprawy dotyczące danej społeczności musiały być z nią uzgadniane. Wybory do rad sołeckich przeprowadzono jesienią 1984 roku, kolejne w 1988 roku.

185

USTAWA

z dnia 20 lipca 1983 r.

o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego.

W celu utrwalania socjalistycznego ludowładztwa i umacniania terenowych organów władzy i administracji państwowej oraz zapewnienia powszechnego udziału mieszkańców miast i wsi we współrzędzeniu i współodpowiedzialności za sprawy kraju, mając na uwadze, że system rad narodowych i samorządu terytorialnego stanowi szczególnie ważną płaszczyznę wszechstronnego współdziałania przewodniej siły politycznej w budowie socjalizmu — Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym i Stronnictwem Demokratycznym, oraz działanie zespolonych w Patriotycznym Ruchu Odrodzenia Narodowego wszystkich sił społecznych i obywateli kierujących się konstytucyjnymi zasadami ustrojowymi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej,

stanowi się, co następuje:

Rozdział 1

Przepisy ogólne.

Art. 1. Rady narodowe jako przedstawicielskie organy władzy państwowej i podstawowe organy samorządu społecznego są zarazem organami samorządu terytorialnego ludności w gminach, miastach, dzielnicach miast i województwach; urzeczywistniają władzę ludu pracującego miast i wsi, umacniają i rozwijają jego zdobycze, uczestniczą w postępowej przebudowie społeczeństwa; strzegą podstaw socjalistycznego państwa oraz praworządności ludowej.

Art. 2. 1. Rady narodowe wybierane są w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym na okres lat czterech licząc od dnia wyborów. Zasady i tryb przeprowadzania wyborów określa odrębna ustawa.

2. Wybory do rad narodowych zarządza Rada Państwa.

Art. 3. 1. Rady narodowe uczestniczą w kształtowaniu i realizacji polityki państwa; kierują całokształtem społeczno-gospodarczego i kulturalnego rozwoju na swoim terenie, wpływają na działalność wszystkich jednostek administracji i gospodarki oraz sprawują nad nimi kontrolę stosownie do przepisów niniejszej ustawy; działają na

rzecz zaspokajania potrzeb ludności, ochrony i wykorzystania zasobów gospodarczych i wartości kulturalnych terenu; urzeczywistniają zadania samorządu terytorialnego w jednostkach podziału terytorialnego państwa.

2. W jednostkach osiedleńczych, wyodrębnionych w ramach podstawowych jednostek terytorialnych, zadania samorządu terytorialnego realizowane są przez samorząd mieszkańców miast i wsi i jego organy.

3. Rady narodowe wraz z samorządem mieszkańców miast i wsi tworzą system samorządu terytorialnego.

4. Organy samorządu terytorialnego są właściwe do podejmowania wszelkich działań organizatorskich i gospodarczych zgodnie z zasadami uregulowanymi w niniejszej ustawie.

5. Samodzielność działania organów samorządu terytorialnego w zakresie określonym niniejszą ustawą pozostaje pod pieczę Sejmu oraz chroniona jest przez nadzór Rady Państwa.

Art. 4. Rady narodowe prowadzą samodzielnie — na zasadach określanych ustawami — działalność na rzecz zaspokajania potrzeb ludności oraz rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego terenu, w szczególności poprzez:

- 1) planowanie społeczno-gospodarcze i przestrzenne na danym terenie w formie rzeczowej i finansowej oraz organizowanie wykonania planów w tym zakresie,
- 2) powoływanie przedsiębiorstw i zakładów dla wykonania zadań służących potrzebom ludności,
- 3) wytyczanie kierunków i kontrolowanie pracy terenowych organów administracji państwowej,
- 4) pobudzanie aktywności obywatelskiej służącej wszechstronnemu rozwojowi terenu oraz wykorzystaniu miejscowych zasobów i rezerw,
- 5) inicjowanie i koordynowanie działań związanych z rozwojem terenu i zaspokajaniem potrzeb ludności.

Art. 5. 1. Rady narodowe wykonują swoje zadania i kompetencje na sesjach oraz za pośrednictwem swoich organów.

2. Organami rad narodowych są ich prezydium i komisje.

Fragment ustawy o radach narodowych i samorządzie terytorialnym z 20 lipca 1983 roku (Dz. U. 1983, nr 41, poz. 185).

Nowa ustawa o radach narodowych i samorządzie wiejskim zwiększyła uprawnienia rad narodowych wobec naczelników. Od tej pory to gminna rada narodowa w porozumieniu z wojewodą wybierała swojego naczelnika.

Mimo pozorowanych i prawdziwych prób naprawienia sytuacji gospodarczej kraju kryzys się pogłębiał. Władza traciła autorytet. W dniu 19 czerwca 1988 roku przeprowadzono ostatnie wybory do rad narodowych w Polsce. Ogłoszono po raz pierwszy prawdziwe wyniki o frekwencji, które były bardzo niskie.

Zmiany zapoczątkowane w 1989 roku doprowadziły do uchwalenia nowej ustawy o samorządzie gminnym, który nadał samorządność dotychczas istniejącym gminom. Z końcem kwietnia 1990 roku zakończyła się, przed terminem, kadencja rad narodowych. Rozpoczął się nowy etap w historii gminy Kowiesy.

Spis radnych Gminy Kowiesy 1973-1990

Kadencja 1973-1977	Kadencja 1978-1984
Krawczyk Marian, Tomczyk Józef, Ładyński Henryk, Jędrzejczyk Tadeusz, Sas Bolesław, Wilczak Jan, Chojcka Danuta, Dąbrowski Zygmunt, Malesa Mieczysław, Bełc Henryk, Biernat Zygmunt, Wacławski Bolesław, Przyłuski Zygmunt, Czółnowska Lucyna, Szymański Wacław, Witczak Tadeusz, Majewski Tadeusz, Powązka Henryk, Miroslawski Bolesław, Melon Zofia, Zwierzchowski Antoni, Rakowski Andrzej, Wojdalski Józef, Piekut Wojciech, Radkiewicz Władysław, Rogoziński Andrzej, Gałązka Edward, Karpiński Władysław	Krawczyk Marian, Michalecki Stanisław, Wilczak Jan, Tomczyk Józef, Gawin Edward, Maciejewska Lila, Soliński Henryk, Kolińska Marianna, Sas Bolesław, Dąbrowski Zygmunt, Bednarz Władysław, Rek Marian, Pyłka Genowefa, Wacławek Henryk, Seliga Wiesław, Miroslawski Bolesław, Czajka Jadwiga, Przyłuski Zygmunt, Jasik Zofia, Wróblewska Maria, Psarska Joanna, Kwiatkowska Maria, Wojtczak Władysław, Radkiewicz Henryk, Karpiński Władysław, Szłaga Andrzej, Rogoziński Andrzej, Konarski Ignacy, Kubaszewska Leokadia,

Kadencja 1984-1988	Kadencja 1988-1990
Tazbir Józef, Rogoziński Andrzej, Wieczorek Krzysztof, Syndoman Stanisław, Wacławek Bolesław, Bednarz Władysław, Gmaj Sabina, Jakubiak Adam, Rek Marian, Bedełek Jan, Melon Jacek, Wojdalski Józef, Szymański Antoni, Melon Marek, Krawczyk Marian, Skiba Zbigniew, Rudziński Wiesław, Michalecki Stanisław, Tomczyk Józef, Błaszczuk Tadeusz, Pleśnierowicz Stanisław, Czajka Stanisław, Kwiatkowska Józefa, Psarski Krzysztof, Lorenz Marian, Kobus Franciszek, Dąbrowski Zygmunt, Kuzalski Bogdan, Bełc Danuta, Niewczas Genowefa	Kwiatkowska Józefa, Bedełek Jan, Dudziński Jan, Tazbir Józef, Bilski Bernard, Pietrzak Kazimierz, Błaszczuk Tadeusz, Gawin Edward, Popiński Kazimierz, Pleśnierowicz Stanisław, Popławski Bogdan, Powązka Henryk, Krajewski Edward, Borowiec Czesław, Mikulska Jolanta, Kubaszewska Bożena, Golian Edward, Brzeziński Janusz, Rogalski Tadeusz, Skrzeczyński Maciej, Krawczyk Marian, Trukawka Alina, Michalecki Stanisław, Matysiak Andrzej, Małachowski Stanisław, Kobus Franciszek, Bednarz Andrzej, Wacławek Bolesław, Jakubiak Adam, Kwiatkowski Józef, Sawicka Krystyna, Sobczak Jan

WSPÓŁCZESNA GMINA KOWIESY

W dniu 27 maja 1990 roku weszła w życie nowa ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku.⁶³ Tego dnia przeprowadzono pierwsze wybory do rad gminnych.

Ustawa nadała samorząd i osobowość prawną gminom. Funkcję uchwałodawczą stanowi rada gminy wybierana w wyborach powszechnych. Organem wykonawczym był początkowo zarząd gminy na czele z wójtem wybierany przez radę gminy. Od 2002 roku organem wykonawczym w gminie jest jednoosobowo wójt wybierany przez mieszkańców gminy w bezpośrednich wyborach.

Pierwsza kadencja rad gminnych (1990-1994) była okresem wielu, niekiedy dość burzliwych i zaskakujących zmian. Wszyscy uczyli się demokracji lokalnej.

Kolejne kadencje bywały okresem stabilizacji i sukcesów gmin. Wybory do rad gminnych przeprowadzono 19 czerwca 1994 roku (kadencja 1994-1998), 11 października 1998 (kadencja 1998-2002), 27 października 2002 (kadencja 2002-2006, tego dnia po raz pierwszy wybierano bezpośrednio wójtów gmin), 12 listopada 2006 (kadencja 2006-2010) oraz 21 listopada 2010 roku (obecna kadencja 2010-2014).

Do końca 1998 gmina Kowiesy wchodziła w skład województwa skierniewickiego. Z dniem 1 stycznia 1999 roku została włączona w skład województwa łódzkiego i powiatu skierniewickiego.

W skład gminy wchodzi sołectwa: Borszyce – Wola Pękoszewska, Budy Chojnackie, Chełmce, Chojnata, Chojnatka, Chrzczonowice, Franciszków, Jakubów, Janów, Jeruzal – Wólka Jeruzalska, Kowiesy- Wymysłów, Lisna, Michałowice, Nowy Lindów, Nowy Wylezin, Paplin, Paplinek, Pękoszew, Stary Wylezin, Turowa Wola, Ulaski, Wędrogów, Wycinka Wolska i Zawady.

Gmina liczy obecnie 85,63 km² oraz około 3000 mieszkańców. Wójtem Gminy jest Pan Andrzej Józef Luboiński.

Wójtowie Gminy Kowiesy

Nazwisko i imię	Okres sprawowania funkcji
Bednarek Władysław	10. 06. 1990 -10. 11. 1998.
Raczyński Andrzej	10. 11. 1998-30. 03. 1999.
Kubaszewska Ewa	30. 03. 1999-14. 11. 2002.
Tkaczow Jerzy	14. 11. 2002-09. 03. 2005.
p.o. Jakubiak Zofia	16. 03. 2005-17. 05. 2005.
Luboiński Andrzej Józef	17. 05. 2005- do chwili obecnej ⁶⁴

⁶³ Dziennik Ustaw z 1990 roku, nr 16, poz. 95.

⁶⁴ Relacja pracowników UG Kowiesy: Janiny Powązka, Zofii Jakubiak, Edyty Adamczyk.

Przewodniczący Rady Gminy Kowiesy

Nazwisko i imię	Okres sprawowania funkcji
Chojecki Jan	1990-1998
Popławski Leszek	03.11.1998r do dn. 08.12.1998r
Kuzalski Sylwester	08. 12. 1998-2002
Sobczak Dariusz	27. 10. 2002-2005
Rybicka Janina	29. 03. 2005 -2010
Kowalska Barbara	2010- do chwili obecnej ⁶⁵

RADNI GMINY KOWIESY 1990-2014

	<i>Kadencja VI (2010-2014)</i>
<i>Nazwisko i imię</i>	<i>Funkcja</i>
Kowalska Barbara	Przewodnicząca Rady Gminy
Brzeziński Janusz	Wiceprzewodniczący
Adamczyk Elżbieta	
Antos Mariusz	
Bedełek Ireneusz	
Białek Barbara	
Dudziak Zuzanna	
Od 23 listopada 2010 r. do 31 marca 2011 r. Rek Marek	
Od 27 czerwca 2011 r. Gołębiewska Jadwiga	
Krajewski Andrzej	
Machałowski Wiktor	
Mioduszewski Bogdan	
Olszewska Wiesława	
Powązka Dorota	
Wieczorek Iza	
Żukowski Cezary	
	<i>Kadencja V (2006-2010)</i>
Rybicka Janina	Przewodnicząca Rady Gminy
Brzeziński Janusz	Wiceprzewodniczący
Bednarek Michał	
Dudziak Zuzanna	

⁶⁵ Tamże.

Gołębiewska Jadwiga	
Kowalska Barbara	
Krajewski Andrzej	
Machałowski Wiktor	
Mamczarek Józef	
Niewczas Zbigniew	
Owczarska Renata	
Oziębło Krystyna	
Wieczorek Iza	
Wieczorek Krzysztof	
Żukowski Cezary	
	Kadencja IV (2002-2006)
Od 27 października do 29 marca 2005 r. Sobczak Dariusz	Przewodniczący Rady Gminy
Od 29 marca 2005 r. Rybicka Janina	Przewodnicząca Rady Gminy
Brzeziński Janusz	Wiceprzewodniczący
Heleniak Mirosław	
Jędrychowicz Adam	
Kobyłecka Dominika	
Machałowski Wiktor	
Margoś Mirosława	
Niewczas Zbigniew	
Śaławczyk Czesław	
Waławek Jan	
Wieczorek Krzysztof	
Żukowski Cezary	
Wieczorek Iza	
Od 27 października do 29 marca 2005 r. Rogoziński Andrzej	
Od 12 czerwca 2005 r. Stykowski Grzegorz	
Od 12 czerwca 2005 r. Mamczarek Józef	
	Kadencja III(1998-2002)
Od 3.11.1998 do 8.12.1998 Popławski Leszek	Przewodniczący Rady Gminy
Od 8.12.1998 r. Kuzalski Sylwester	Przewodniczący Rady Gminy
Od 3.11.1998 do 30.03.1999 r. Stykowski Grzegorz	Wiceprzewodniczący Rady Gminy
Od 30.04.1999 Waławek Bolesław	Wiceprzewodniczący Rady Gminy
Bedełek Ireneusz	
Krawczyk Marian	
Kuran Jarosław	
Popławski Leszek	
Kwiatkowski Mieczysław	
Do 28 sierpnia 2002 r. Machałowska Joanna	
Popiński Kazimierz	
Rogalski Tadeusz	
Salamon Robert	
Seliga Adam	
Wróblewski Marek	

Żukowski Cezary	
	Kadencja II (1994-1998)
Chojecki Jan	Przewodniczący Rady Gminy
Leczkowski Włodzimierz	Wiceprzewodniczący
Bednarek Władysław	
Brzeziński Edward	
Cygan Maria	
Gradowski Tadeusz	
Krawczyk Marian	
Kuzalski Sylwester	
Michalecki Stanisław	
Ossowicz Jacek	
Popiński Kazimierz	
Popławski Leszek	
Seliga Adam	
Stykowski Grzegorz	
Żukowski Cezary	
	Kadencja I (1990-1994)
Chojecki Jan	Przewodniczący Rady Gminy
Chaciński Zygmunt	Wiceprzewodniczący Rady Gminy
Popławski Leszek	
Tomczyk Wojciech	
Ossowicz Jacek	
Seliga Adam	
Bednarek Władysław	
Ziarkowski Piotr	
Konarski Antoni	
Krawczyk Marian	
Michalecki Stanisław	
Popiński Kazimierz	
Gradowski Tadeusz	
Żukowski Cezary	
Rogoziński Andrzej	

ANEKS

Miejscowość	Przynależność administracyjna
Borszyce	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1958 do gromady Wola Pękoszewska, w latach 1959 - 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Budy Chojnackie	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Chełmce	W latach 1867 – 1953 do gminy Doleck, w latach 1953 - 1954 do gminy Kawęczyn Nowy, w latach 1954 – 1972 do gromady Jeruzal, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Chojnata	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Chojnatka	Osada. W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Chojnatka	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Chrzczonowice	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Franciszków	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Huta Zawadzka	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1958 do gromady Wola Pękoszewska, w latach 1959 - 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Jakubów	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1961 do gromady Grzymkowice, w latach 1962 – 1972 do gromady Dańków, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Janów	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Jeruzal	W latach 1867 – 1953 do gminy Doleck, w latach 1953 – 1954 do gminy Kawęczyn Nowy, w latach 1954 – 1972 do gromady Jeruzal, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Kowiesy	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Lisna	W latach 1867 – 1953 do gminy Doleck, w latach 1953 - 1954 do gminy Kawęczyn Nowy, w latach 1954 – 1972 do gromady Jeruzal, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Michałowice	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Nowy Lindów	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1961 do gromady Grzymkowice, w latach 1962 – 1972 do gromady

	Dańków, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Nowy Wylezin	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Paplin	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Paplinek	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Pękoszew	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1958 do gromady Wola Pękoszewska, w latach 1959 - 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Stary Wylezin	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Turowa Wola	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Ulaski	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1958 do gromady Wola Pękoszewska, w latach 1959 - 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Wędrogów	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Wola Pękoszewska	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1958 do gromady Wola Pękoszewska, w latach 1959 - 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Wólka Jeruzalska	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Jeruzal, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Wycinka Wolska	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1958 do gromady Wola Pękoszewska, w latach 1959 - 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Wymysłów	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.
Zawady	W latach 1867 – 1954 do gminy Kowiesy, w latach 1954 – 1958 do gromady Wola Pękoszewska, w latach 1959 - 1972 do gromady Kowiesy, od 1973 roku do gminy Kowiesy.

BIBLIOGRAFIA

- Bandurka M, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, Łódź 1995.
- Brodowska H, *Ruch chłopski po uwłaszczeniu*, Warszawa 1967.
- Ćwik W. Reder, *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977.
- Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1864 i 1866.
- Dzienniku Urzędowe Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi*, 1954-1972.
- Dzienniki Ustaw*, 1918-1983.
- Gałąj Dyżma, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978
- Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990.
- Kallas M., *Historia Ustroju Polski*, Warszawa 2001.
- Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II i PRL*, Warszawa 1995.
- Mencel T., *Gmina dominalna w Królestwie Polskim przed uwłaszczeniem*, [w:] *Gmina wiejska i jej samorząd*, pod red. H. Brodowskiej, Warszawa 1989.
- Powszechny sumaryczny spis ludności z dnia 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947.
- Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej*, nakładem GUS, Warszawa 1925.
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. Tomy I-XIV. Warszawa 1880-1902.
- Szumski J., *Chłopi a gmina w guberni łomżyńskiej*, *Studia Łomżyńskie*, tom IV.
- Wykaz gromad PRL według stanu z 1 lipca 1952 roku*, Warszawa 1952.

Spis treści

WSTĘP.....	2
GMINY WOKÓŁ KOWIES W LATACH 1809-1918.....	3
I WOJNA ŚWIATOWA	19
GMINA KOWIESY W II RZECZPOSPOLITEJ	21
II WOJNA ŚWIATOWA	36
GMINNA RADA NARODOWA KOWIESY 1945-1954.....	40
GROMADZKIE RADY NARODOWE	45
GMINNA RADA NARODOWA KOWIESY 1973-1990.....	58
WSPÓŁCZESNA GMINA KOWIESY	70
ANEKS.....	74
BIBLIOGRAFIA.....	76